

RÄTT ÅT DIG!

EN BOK OM DIN RÄTT
ATT INTE BLI DISKRIMINERAD

Vi som har arbetat med boken

Projektledning och text

Sara Duarte

Juridisk granskning och text

Anna Sonnsjö Andersson, Disa Nordling,
Nina Arvidsson och Hillevi Brandt.

Illustrationer

Sofia Lindholm och Alaya Vindelman.

Referensläsning

Nadia Jobateh Augrell, Selma Gušić, Andie Stendin,
Ana Marega, Alva Törnqvist, Maria-Pia Cabero,
Johanna Ingemarsson och Jerk Elmén. Tack för tips,
förslag och förklaringsmodeller som lyft texten!

Tack till sommarjobbare och praktikanter Molen
Feras, Mohamed Osman och Henry Ash. Era idéer
och kunskap har gjort avtryck i Rätt åt dig!

Revidering

Bobby Moreau-Raquin, Ana Marega och Sara Duarte.

ISBN 978-91-984966-0-4

Utgivningsår 2018, reviderad för nytryck 2022

Malmö mot Diskriminering och projektet DiBU

Projektet DiBU - Diskriminering mot Barn och Unga
drevs av Malmö mot Diskriminering, MmD, från maj
2016 - april 2019 med stöd från Arvsfonden.

Under projektet hölls 20 pilotutbildningar, samtal
och workshops med elever och aktivister i åldern 11
- 18 år i Skåne. Dessa ligger till grund för innehållet
i boken. Så gör även anonymiserade samtal och
möten med barn och unga i diskrimineringsärenden.

info@malmomotdiskriminering.se
www.malmomotdiskriminering.se

**ALLMÄNNA
ARVSFONDEN**

**Malmö
mot
Diskriminering**

Om boken

Den här boken är till Dig.
Det är din rättighet som människa att inte bli diskriminerad. Boken finns till för att du ska förstå hur diskrimineringslagen skyddar dig.

Vi som skrivit boken jobbar på föreningen Malmö mot Diskriminering, MmD.

Utan alla elever och aktivister i Skåne som vi fått träffa och fundera tillsammans med, hade det inte blivit någon bok –

SÅ TACK TILL ER!

Innehåll

→ Tankemolnet	6-7	→ Platser där lagen måste följas	54-56
→ Diskriminering i lagen	8-12	→ Platser där lagen borde bli starkare	57-58
• GRUNDEN, PLATSEN OCH MAKTEN		→ Anmäla diskriminering	59-60
• FORMER AV DISKRIMINERING		→ Samla bevis	61
→ Kan diskriminering ge fängelse?	13	→ Lagen backar dig	62-63
→ Skolan har ett extra stort ansvar	14-16	→ Lista med lagar	64
→ Normer och grunder	17-30	→ Malmö mot Diskriminering	65
→ True stories	31-53	→ Antidiskrimineringsbyråer i landet	66
		→ TIPS	67
SKOLAN			
• HEMKUNSKAPSPROVET			
• GRUPPARBETET			
• DEBATTEN I KLASSEN			
• HATKONTOT			
• INGEN FÖRSTÅR			
BOSTADEN			
• OTRYGG PÅ GÅRDEN			
GYMMET			
• LIKA FÖR ALLA			
SJUKHUSET			
• BESÖKET			

Tankemolnet

Vi frågade elever på en skola i Malmö: "Vad tänker du på när du hör ordet diskriminering?"
Så här svarade några av dem:

När man har blivit behandlad sämre än andra eller inte sedd på samma sätt p.g.a. utseende, funktionsnedsättningar, svårigheter.

Man känner sig utanför.

Allt som får en människa att känna sig dålig, ful eller nedtryckt.

Att bli sexuellt trakasserad.

Att vara elak mot någon annan på grund av deras kön, ursprung eller deras sexuella läggning.

NÄTMOBBNING

När folk t.ex. dömer en person efter utseende.

Att känna sig kränkt, otrygg och dåligt behandlad.

Till exempel "du får inte vara med för du sitter i rullstol".
Eller, någon säger taskiga eller kanske rasistiska saker om ens utseende.

När man får någon att skämmas över sig själv, eller får någon att må dåligt.

Tankarna i molnet handlar om att bli kränkt, dömd och nedtryckt. De handlar om orättvisa. Om att vissa inte får samma rättigheter som andra på grund av tro och religion, funktionsnedsättningar, svårigheter och diagnoser, kön, hudfärg, var en kommer ifrån och ens sexuella läggning.

Nästan alla exempel i molnet har att göra med saker som finns i ens personlighet och kropp. Sådant som är omöjligt eller svårt att styra över själv.

I molnet står också hur det känns att bli utsatt. Att det gör ont att inte bli sedd på samma sätt som andra. Att det kan få en att skämmas över sig själv och känna sig fel och otrygg.

Alla har vi ett ansvar att ta hand om varandra. Men på vissa platser i samhället har några större ansvar än andra. Lagen vi ska prata om i den här boken – diskrimineringslagen – är en lag som förbjuder diskriminering på sådana platser. Den är till för att skydda dig mot den sortens orättvisa som eleverna beskriver i molnet. Men diskrimineringslagen kan vara krånglig. Därför ska vi nu förklara vad det är som gäller och vilka andra lagar som finns när diskrimineringslagen inte räcker till.

Diskriminering i lagen

När är orättvis behandling diskriminering?
Dessa frågor kan hjälpa dig att svara på
det.

**1. Hade den orättvisa behandlingen
en koppling till någon av
diskrimineringsgrunderna?**

**2. Blev du orättvist behandlad
på en plats som skyddas av
diskrimineringslagen?**

**3. Behandlades du orättvist av
den med makt att bestämma på
platsen?
Eller fick du inte hjälp av den
med makt när du blev orättvist
behandlad?**

Om du svarar ja på alla frågorna, är det
sannolikt att det som hänt dig är
diskriminering i lagens mening. Nu reder vi
ut grunden, platsen och makten var och en
för sig.

GRUNDEN

PLATSEN

MAKTEN

Grunden

Hade den orättvisa behandlingen en koppling till någon av diskrimineringsgrunderna?

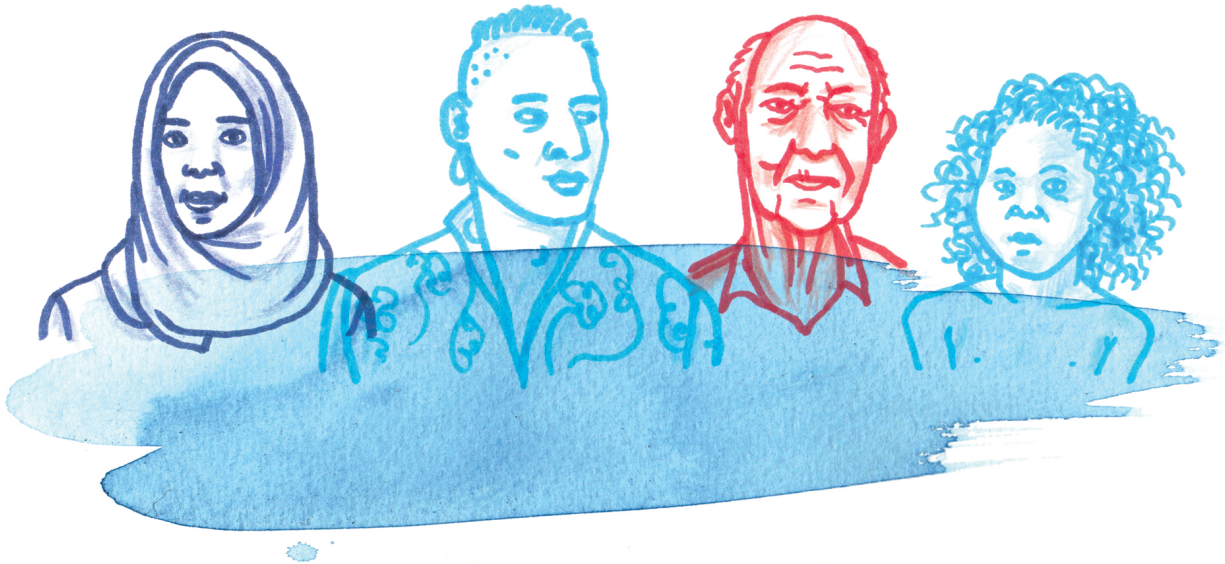
I diskrimineringslagen finns sju grunder till diskriminering. Enligt diskrimineringslagen måste orättvis behandling ha ett samband med någon av dessa sju diskrimineringsgrunder för att räknas som diskriminering.

I tankemolnet kom eleverna att tänka på fem av grunderna: **kön, religion och tro, etnicitet, sexuell läggning och funktionsnedsättning.**

Två grunder saknas i molnet: **ålder och könsuttryck.**

Att det är just dessa sju grunder som skyddas av lagen är inte en slump. Genom historien och fortfarande idag så blir människor utsatta för diskriminering kopplat till dessa grunder. Bakom varje diskrimineringsgrund finns en kamp för rättigheter.

I kapitlet **Normer och grunder** går vi igenom varje grund för sig med tillbakablickar i historien.

Platsen

Blev du orättvist behandlad på en plats som skyddas av diskrimineringslagen?

Diskrimineringslagen gäller till exempel i skolor, på sjukhus och hos socialtjänsten.

Lagen skyddar dig också från att bli orättvist behandlad när du ska hitta en bostad, när du söker jobb, när du köper mat i en affär, när du behöver medicin för att du är sjuk eller när du vill gå och klippa dig hos en frisör. De platser och verksamheter där människor skyddas av diskrimineringslagen kallas i lagen för samhällsområden.

Vissa av platserna beskrivs lite närmre i true stories, andra kan du läsa om i kapitlet **Platser där lagen måste följas.**

Makten

Behandlades du orättvist av den med makt att bestämma på platsen? eller fick du inte hjälp av den med makt när du blev orättvist behandlad?

Enligt lagen är det bara den som har makt att bestämma och ta beslut över andra på platsen som kan diskriminera. Så, vem har makten på platsen?

I en affär har personalen makten över vad som händer och kan till exempel bestämma vem de släpper in.

Om personalen behandlar kunder orättvist med koppling till någon diskrimineringsgrund, är det diskriminering. Men kunder har inte makt över vad som händer i affären. Det är alltså inte diskriminering enligt lagen om en kund betar sig orättvist eller säger något kränkande mot någon i personalen.

I skolan då, vem har makten där? Skolpersonal har makt att ta beslut över elever. Lärarna sätter betyg som eleverna behöver för att kunna plugga vidare. Vaktmästaren, skolsköterskan, kuratorn, kökspersonalen och rektorn har också alla rätt att bestämma olika saker som kan påverka dig som elev. Skolan är därför, genom alla som jobbar där, den som har makten enligt diskrimineringslagen.

Elever kan inte diskriminera enligt lagen. Men om elever behandlar andra elever orättvist så har skolan ett stort ansvar att ta tag i det. Läs mer i avsnittet Skolan har ett extra stort ansvar på sida 14-16.

Former av diskriminering

Flera olika former av diskriminering beskrivs i lagen. De heter:

- DIREKT DISKRIMINERING
- INDIREKT DISKRIMINERING
- BRISTANDE TILLGÅNGLIGHET
- TRAKASSERIER
- SEXUELLA TRAKASSERIER
- INSTRUKTION ATT DISKRIMINERA

Den sista, instruktion att diskriminera, handlar om att den med makt att bestämma kan bli skyldig till diskriminering om den säger åt någon annan att diskriminera. Till exempel om en chef säger till en anställd att göra något diskriminerande. De fyra första formerna av diskriminering kan du läsa mer om i true stories från sidan 31 och framåt. Men redan nu vill vi förklara trakasserier lite närmre. I diskrimineringslagen finns **trakasserier** och **sexuella trakasserier** som två olika former av diskriminering.

TRAKASSERIER

Trakasserier är knuffar, gester, skällsord, blickar, suckar, hånfulla skratt, utfrysning, förlöjligande, kränkande bilder, hot eller kränkande meddelanden på sociala medier som har att göra med en av de sju diskrimineringsgrunderna. Kravet i lagen är att den som trakasserar ska förstå att det den gör mot en person inte är välkommet.

Om du känner dig utsatt är ett sätt att säga ifrån rätt ut, till exempel genom att säga "jag gillar inte när du gör så, sluta!". Att gå därifrån eller att bli ledsen är också sätt att markera. Eller att be en annan person säga ifrån åt dig och berätta för den som trakasserar att du inte tycker om vad den gör. Om personen fortsätter att göra samma sak efter att du visat att det inte är välkommet, så trakasserar den dig.

Om det som händer är mycket grovt, till exempel att någon spottar på dig och använder uppenbart kränkande ord, då antas det att den som trakasserar förstår att det den gör är kränkande. Då är det trakasserier direkt.

SEXUELLA TRAKASSERIER

Sexuella trakasserier är alla sorters kränkningar mot en person som har någon sorts sexuell koppling. Till exempel att någon tafsar på dig, skämtar om sex eller din kropp, ropar något sexuellt eller skickar en sexuell bild till dig.

Sexuella trakasserier skiljer sig från de andra formerna av diskriminering eftersom det inte behöver ha att göra med en särskild grund för att vara diskriminering.

När en person fortsätter med sina närmanden efter det att du visat att det inte är välkommet, handlar det om sexuella trakasserier. Det är inte förbjudet att "stöta på" eller visa intresse för någon. Men om

personen fortsätter att göra samma sak efter att den förstått att det är ovälkommet - då är det sexuella trakasserier.

Om någon tar på dig sexuellt, till exempel tar dig mellan benen eller försöker kyssa dig mot din vilja, då krävs det inte att du säger ifrån. Då är det sexuella trakasserier direkt.

OBS!

Sexuella trakasserier kan, förutom att vara diskriminering, också vara andra brott som ska anmälas till polis. Berätta vad som har hänt för en vuxen som du litar på för att få råd kring vad du kan göra.

ANDRA KRÄNKNINGAR DÅ?

Kränkningar som inte har att göra med någon diskrimineringsgrund, och som inte har sexuell koppling kallas för kränkande behandling. Detta är också förbjudet – men förbudet finns i skollagen.

Kränkande behandling kan vara att sprida rykten, använda elaka ord om någon, reta, skratta åt eller att ge sig på någon fysiskt med puttar eller slag.

Det kan hända någon enstaka gång eller hända ofta och fortsätta en längre tid.

Kan diskriminering ge fängelse?

Brott kan leda till fängelse. Brott av alla olika slag ska anmälas till polisen. Men diskriminering, i diskrimineringslagen, är inget brott på det sättet.

Så kan diskriminering ge fängelse? Nej, men det kan leda till skadestånd. Det kallas för diskrimineringsersättning.

Diskrimineringsersättning blir oftast mellan 10 000 och 100 000 kr. Det beror på vad som har hänt, alltså hur allvarligt det är, och om det har hänt en gång eller flera gånger.

Om en anställd i en affär har diskriminerat en kund, är det företaget som äger affären som måste betala diskrimineringsersättning till kunden.

Om en lärare har diskriminerat en elev, är det skolans huvudman som måste betala diskrimineringsersättning till eleven. Det är alltså aldrig läraren i skolan eller den anställda i affären själv som måste betala diskrimineringsersättning. Det kan hända att de blir av med jobbet. Men det beror på hur ägaren eller huvudmannen ser på vad som hänt.

HUVUDMAN = är den som är ägare och den som har ansvaret i slutändan.
För en kommunal skola är det kommunen som är huvudman. För en friskola är det ett företag som är huvudman.

Skolan har ett extra stort ansvar

“Lärarna sätter ju regler för oss. Så de ska följa reglerna som finns för dem!”
Elev i årskurs 6

För dig som elev är skolan din arbetsplats. Det är din RÄTT att känna dig trygg i skolan och att slippa bli utsatt för kränkningar. Därför är skyddet mot att bli utsatt för diskriminering större i skolan än på andra platser. Skolan måste till exempel stoppa alla kränkningar och se till att de inte händer igen. Det ansvaret gäller oavsett om kränkningarna handlar om någon av de sju grunderna eller om de handlar om något annat, som till exempel kroppsstorlek eller social status. Det beror på att skolan förutom diskrimineringslagen också måste följa skollagen. Skollagen säger att skolan har en skyldighet att få stopp på all form av kränkande behandling.

KRÄNKANDE BEHANDLING

Kränkande behandling kan vara att sprida rykten, använda elaka ord om någon, reta, skratta åt eller att ge sig på någon fysiskt med puttar eller slag. Det kan hända någon enstaka gång eller hända ofta och fortsätta en längre tid.

ELEVER SOM KRÄNKER

Som vi har berättat om tidigare, kan inte elever diskriminera varandra enligt lagen. Även om en elev kränkt en annan elev så kan den inte bli ansvarig för det enligt lagen. Inte heller skolan kan bli ansvarig för det som eleven har gjort. På det sättet skiljer sig skolans ansvar från om en lärare eller annan anställd på skolan har gjort någonting, för då kan skolan bli ansvarig för lärarens handlingar.

Skolan har däremot alltid ett ansvar att se till att kränkningar slutar. Detta gäller oavsett om det är en elev eller en lärare som gör kränkningen. Om skolan inte gör tillräckligt för att stoppa och lösa trakasserier mellan elever, kan skolan bli ansvarig för det.

Men för att skolans ansvar ska gälla, måste skolan få veta vad som hänt. Om ingen berättar, eller skolan inte får veta på något annat sätt, så gäller inte ansvaret.

VAD MÅSTE SKOLAN GÖRA?

När någon i personalen får reda på att du känner dig utsatt för trakasserier är skolan direkt - enligt lagen - skyldig att utreda och åtgärda detta.

Alltså, om du berättar för någon, vem som helst som jobbar på skolan, att du blir utsatt för trakasserier så måste detta hända:

UTREDNING

- Skolan måste ta reda på vad som har hänt och vem som har trakasserat dig!
- Om någon är utpekad ska skolan självklart prata med den. Om den som pekats ut säger att den inte gjort något måste skolan prata med fler personer.

ÅTGÄRD

- När skolan gjort en utredning måste den göra konkreta saker eller åtgärder för att få trakasserierna att sluta.
- Det finns inga exakta bestämmelser på vad skolan ska göra för att stoppa trakasserierna. Men skolan måste göra allt i sin makt för att det inte ska hända mer.

Exempel på åtgärder:

- Ha flera samtal med elever och/eller deras vårdnadshavare.
- Anställa mer personal som rör sig ute bland elever på raster.
- Ge den som trakasserar hjälp av kurator eller psykolog.
- Om det är riktigt allvarligt, stänga av en elev som fortsätter att trakassera en annan.

DISKRIMINERAD UTANFÖR SKOLTID?

Om diskrimineringen händer på skoltid eller efter spelar ingen roll - så länge händelsen har en tydlig koppling till skolan. En tydlig koppling kan vara att det händer på en skolutflykt eller på väg till skolan. Om det är elever på samma skola som trakasserar någon så är det en tillräcklig koppling till skolan, oavsett fysisk plats. Så om trakasserier hänt på till exempel en privat fest, kan alltså skolan ha ett ansvar att göra något.

VIKTIGT!

Säg till lärare och rektor om andra elever trakasserar dig utanför skoltid. Det är ju något som påverkar din situation i skolan och därför har skolan ansvar! Men det är först när skolan får veta vad som hänt som ansvaret börjar gälla.

MER ÄN BARA ETT FÖRBUD!

Förutom att det är förbjudet för skolor att diskriminera elever, har skolan en skyldighet att jobba för att främja elevernas lika rättigheter och förebygga diskriminering. I diskrimineringslagen kallas det arbetet för aktiva åtgärder.

Skolan måste:

- Jobba tillsammans med eleverna så att elevernas perspektiv tas tillvara.
- Jobba utifrån alla sju grunder och undersöka var det finns risk för diskriminering.

- → Det är bra om alla elever ges möjlighet att vara med i det här arbetet!
- Sätta in åtgärder! Åtgärderna kan vara olika beroende på vilka problem som finns på skolan. Två exempel på åtgärder är att all skolpersonal ska:
 - gå en utbildning i jämställdhet och hur normer kring könsroller kan utmanas i undervisningen.
 - gå en utbildning om islamofobi och rasism och hur dessa kan motverkas i skolan.
- Skriva ned och hålla koll på vad som har hänt i arbetet mot diskriminering under året som har gått.
- Utvärdera hur arbetet gått tillsammans med elever – helst alla elever - och kunna visa hur skolan jobbar mot diskriminering.

Normer & Grunder

I diskrimineringslagen finns som sagt sju diskrimineringsgrunder. De sju grunderna finns där för att skydda grupper som historiskt och idag blir utsatta för förtryck av samhället. Detta hör tätt ihop med normer. Men inte vilka normer som helst utan normer som skapar ojämlikhet. Vi ska strax gå igenom grunderna i alfabetisk ordning. Men först, vad är normer?

Normer är sociala regler och mallar för hur vi "ska" vara. De är inte nedskrivna i någon lagbok, men de märks så fort vi går emot eller bryter mot dem. När vi betar oss normbrytande eller ser ut på ett sätt som bryter mot normer - då blir normerna synliga. Ofta genom att folk omkring reagerar på det eller ifrågasätter det.

Det finns väldigt många normer. Vissa normer finns i hela samhället, andra kan skilja sig mellan två skolor i samma stad.

En vanlig missuppfattning är att normer är "naturliga" och att de bara ska få vara som de är. Men normer är inte "naturliga". De skapas av människor och de förändras av människor.

Tack vare att människor kämpat mot ojämlikheter har många dåliga normer förändrats och försvagats.

Normer som gör att någon måste känna sig annorlunda eller utanför medan någon annan får känna sig självklar, är inte bra normer. De normerna skapar ojämlikhet och kan leda till diskriminering.

BRA NORM = att folk väntar med att gå på ett tåg eller en buss tills andra har gått av.

DÅLIG NORM = att det nästan alltid bara finns två omklädningsrum, ett för tjejer och ett för killar.

Orättvisor och ojämlikhet i samhället hör ihop med normer. En person som följer normen på många sätt har oftast mer makt bara genom att verka "normal" eller självklar. Dessutom har den ofta lättare att få mer makt i samhället genom till exempel politiskt inflytande eller rätt att bestämma på en arbetsplats.

Ojämlikheten växer när den som har makt får fortsätta bestämma vad som ska anses vara "normalt" och vad som anses normbrytande. För att förändra den orättvisan måste vi först titta på vilka begränsande normer som finns kring varje diskrimineringsgrund.

Etnicitet

Etnicitet innebär allt ifrån vad en person pratar för språk till vad den har för kultur eller nationalitet. Etnicitet kan också vara utseende - till exempel ansiktsdrag och hudfärg - som kopplas till ursprung i olika platser i världen. Alla har åtminstone en etnicitet. Många har fler än en.

Tyvärr tror många att det går att se var en person "kommer ifrån" bara på personens utseende. Fast så enkelt är det inte alls. Det går inte att se någons etnicitet.

VITHETSNORM

Vithetsnormen är en oskriven regel som innebär att människor med olika hudfärger ges olika mycket värde. Vit eller rosa-beige hudfärg framställs som bättre och finare än andra hudfärger. Den här felaktiga föreställningen har sin historia i den europeiska kolonialismen och rastänkan. Fortfarande idag är vithetsnormen en orsak till mycket rasism. Den sätter upp hinder för många människor att ta plats och leva i

samhället på jämlika villkor.

Idén om svenskhet är nära kopplad till vithet. En blond och blåögd person antas automatiskt vara svensk, medan en person med mer pigment ofta måste förklara sin svenskhet. Trots att många miljoner svenskar inte ser ut så fortsätter det vara en stark oskriven regel.

EUROPEISK IMPERIALISM OCH

KOLONIALISM = från 1400-talet och flera århundraden framåt åkte européer ut i världen och erövrade länder och kontinenter. Miljontals människor förslavades och sattes i tvångsarbete på kolonierna.

Kolonisering av Sápmi (Sameland) är en del av Sveriges koloniala historia och den började redan på 1100-talet. Under sent 1800-tal och början av 1900-talet utsattes samerna för en försvenskningspolitik. Statsmakten höll på att bygga nationen Sverige och en nationell identitet där det skulle vara samma kultur och språk över hela landet. Samerna sågs av staten som en främmande grupp, och de blev påtvingade både språk, kultur och kristendom genom särskilda skolor.

RASTÄNKANDE = inbillningen att människosläktet kan delas in i raser och att människans fysiska utseende bestämmer människans egenskaper. Till exempel tron att huvudform, ögon, näsa, hudfärg och annat bestämmer personlighet och hur smart en person är.

VIT OCH VITHET = inte bara hudfärg utan det handlar också om makt. På grund av den rasistiska och koloniala historien är vithet en maktposition idag. Att vithet är en maktposition betyder inte att varje enskild person som är vit alltid har mer makt än en person som inte är vit. Jämför med hur män som grupp har mer makt i samhället än kvinnor som grupp.

Några exempel:

- Erik är svensk i sin etnicitet och kultur men blir hela tiden ifrågasatt i sin svenskhet. "Jag ser ju att du inte är svensk!" får han höra. Erik är adopterad från Sydkorea och hans utseende blir för vissa ett kvitto på att han inte är "riktigt svensk". Något som förstås är helt fel. Erik vill inte alltid berätta att han adopterades som bebis, och borde inte behöva göra det heller.
- Färgpennor, plåster och smink i rosa-beige kallas ofta "hudfärgade". Som om rosa-beige var den enda hudfärgen.
- Vithetsnormen kan också påverka att till exempel en läkare i Sverige, där vithetsnormen är stark, bara känner igen vissa utslag på personer med rosabeige hud.

ÅRET VAR 2016

När Seinabo Sey, som just vunnit Årets pop, avslutade grammisgalan med ett uppträdande av Easy /Hard Time. Först sjöng Seinabo en vers helt stilla utan musik. Sedan, just när den dramatiska musiken började, kom 130 svarta kvinnor och tjejer in på scen. De ställde sig i led bakom och framför Seinabo. När uppträdandet var slut fick de publikens stående jubel.

"Hon gav oss alla svarta, framförallt oss kvinnor, men faktiskt alla svarta, den där gåvan vi väntat på så länge. [...] Med bara sin närvaro omfamnar de Seinabo och hennes ord flödar ut över publikhavet och rakt igenom min datorskärm. Det är kärlek, det är smärta, det är ärligt, det är viktigt och framförallt är det mäktigt bortom allt. [...] Idag känner jag hopp om att mina barn kommer att få växa upp i en tid där de på riktigt har förebilder som representerar just dem. Att mina barn får lov att ta plats." skrev Kiqi Dumbuya Minteh chefredaktör för tidningen Afropé.

Funktionsnedsättning

Att ha en hörselskada, att ha dyslexi eller att ha ADHD är exempel på vad som i lagen kallas funktionsnedsättningar. En funktionsnedsättning kan vara fysisk och påverka hur kroppen fungerar, till exempel nedsatt rörelseförmåga. Den kan vara psykisk och påverka hur sinnet fungerar, till exempel att ha bipolär sjukdom. Den kan också vara kognitiv och påverka hur hjärnan fungerar, till exempel att ha en utvecklingsstörning.

För att det ska räknas som en funktionsnedsättning i lagen finns ett krav som kallas "varaktighet". Det betyder att funktionsnedsättningen ska finnas där en längre tid. En riktlinje som finns är att det ska vara åtminstone 12 månader. Så att bryta ett ben och ha det gipsat

i fyra månader räknas alltså inte som funktionsnedsättning enligt lagen. Men det bestäms från fall till fall vad som räknas som varaktigt.

FUNKTIONSNORM

Funktionsnormen är en oskriven regel i samhället som ger olika sorters kroppar olika mycket värde för att de fungerar på olika sätt. Funktionsnormen säger att alla människors kroppar och hjärnor ska funka på precis samma sätt och vara i samma mall för att vara så kallat "normala". Att gå med två ben, att ha rörlighet i alla fingrar, att kunna se och urskilja text i olika färger på skyltar och att kunna höra hundra procentigt är exempel på normer som handlar om kroppens funktion.

Funktionsnormen skapar svårigheter för många människor. Samhället byggs inte för alla. Till exempel skapar trottoarkanter, trappor upp till butiker och restauranger hinder för personer som bryter mot funktionsnormer. Om en person har en psykisk funktionsnedsättning, som till exempel kronisk depression, kan det finnas lite förståelse för att den behöver en anpassning - i skolan eller på jobbet - för att ha samma förutsättningar som andra.

Några exempel:

→ "Låt oss ta en bensträckare!" ropar chefen som inte har en tanke på att alla i rummet kanske inte har kroppar som fungerar enligt normen och kan göra det.

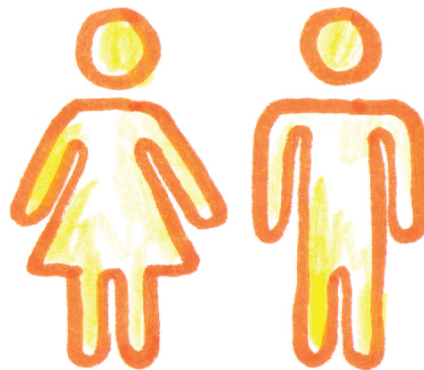
- Sebastian är låg och depressiv och klarar inte av skolarbetet. Han ber att få lämna in en stor uppsats senare, men möts av en oförstående lärare.*
- Mayas skola skickar inte ut inbjudan till skolutflykten till henne och hennes klasskamrater. Rektorn verkar tro att särskolans elever inte kan delta i samma skolutflykter som övriga elever.

*Det kan behövas ett intyg från en läkare som visar att du lider av till exempel depression som i Sebastians fall.

ÅRET VAR 1994

När personer med omfattande funktionsnedsättningar fick rätt till personlig assistans som en del i den då nya lagen LSS, *lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade*.

Föreningen JAG, Jämlikhet Assistans Gemenskap, var en av de som kämpade och drev frågan att personer med intellektuella funktionsnedsättningar skulle räknas in i lagen och få rätt till personlig assistans. Föreningen drev också frågan om att även barn skulle ha rätt till personlig assistans.

Kön

I lagen räknas att vara kvinna eller man till grunden kön. Grunden kön utgår alltså ifrån normen att det bara finns två kön.

KÖNSNORMER

Könsnormer är mallar för hur en tjej eller kille får vara. Inne i mallen “tjej” och mallen “kille” finns en massa föreställningar om hur en ska bete sig, prata, känna och se ut.

Könsnormerna har skapats och formats genom århundraden av ojämställdhet där män har haft mer makt än kvinnor. Än idag värderas det högre att vara man än att vara kvinna.

Män har fortfarande högre lön än kvinnor, män är oftare chefer än kvinnor och män bestämmer över samhället i högre utsträckning än vad kvinnor gör. De flesta

sexuella övergrepp görs också av män och riktar sig mot kvinnor.

Män har helt enkelt fått sätta spelreglerna mycket mer än vad kvinnor har tillåtit göra. Därför är också det som är kvinnligt och tjejigt ofta sett som lite sämre, än idag.

Diskriminering mot kvinnor är den tydligaste negativa konsekvensen av detta. Men det är inte bara kvinnor och tjejer som blir begränsade av könsnormer.

Det finns liksom inte plats att få vara sig själv i en förklippt mall, där det är förbestämt hur tjejer och killar ska vara. Det kan betyda att någon som inte är tjejig "på rätt sätt" kan bli bemött dåligt av andra. Samma gäller om någon inte är killig "på rätt sätt".

Exempel på begränsande normer om hur en kille ska vara:

Stark, den som bestämmer, prata med mörk röst, vara aktiv, stöddig och inte gråta.

Exempel på begränsande normer om hur en tjej ska vara:

Mjuk, lugn, inte ta för mycket plats, prata med ljus röst, ta hand om andra, vara känslösam.

KÖNSHIERARKI = att könen värderas olika, att manlighet värderas högre än kvinnlighet.

ÅRET VAR 1921

När kvinnor fick rösta för första gången i Sverige. Året efter kom de första kvinnorna in i riksdagen. Det finns en inspelning där Kerstin Hesselgren berättar för Sveriges Radio hur en polis försökte stoppa henne, när hon var på väg in i rikssalen för första gången:

"Nähä! Här slipper ni inte in! [polisen] Jo, sa jag, och skrattade. Så är det nu."

Efter det såg polisen snopen och generad ut, berättar hon. Kerstin Hesselgren var en liberal politiker. Hon och en till från samma parti, två socialdemokrater och en högerpolitiker var de första kvinnorna i riksdagen.

"Varför kan vi inte bara få vara människor?"

Transsymbolen består av tecknen för man, kvinna och en blandning av tecknen för man och kvinna.

Könsidentitet eller könsuttryck

Vår könsidentitet är en del av vem vi är. Alla har en könsidentitet. Tyvärr är det långt ifrån självklart för delar av samhället att varje person själv har bäst koll på sin egen könsidentitet. Och att varje person har rätt att uttrycka sin könsidentitet precis så som den själv vill.

Många tror att det går att se vad en person har för könsidentitet bara på personens utseende och kropp. Fast så enkelt är det inte. Det går inte att se någons könsidentitet.

I lagen heter den här grunden **könsöverskridande identitet eller uttryck**. Att överskrida kan också kallas att transcendera.

Det betyder att någon bryter mot eller inte passar in i de två mallarna ”tjej” eller ”kille”. Det kan handla om att känna sig som ett annat kön än kille eller tjej, att känna sig som både-och eller att uttrycka sig med kläder, smink, kroppsrörelser eller egenskaper som anses bryta mot tvåkönsnormen.

OBS! Vem en person tänker på eller blir kär i har inte med könsidentitet eller könsuttryck att göra. Det handlar om sexuell läggning som du kan läsa om på sidan 26.

Några exempel:

- Moe är varken tjej eller kille, hen är ickebinär. Hen vill bli sedd som Moe.
- Inez har alltid vetat att hon är tjej. Men sedan hon föddes har hon getts könet kille av andra. Hon berättade för sina föräldrar när hon kunde uttrycka det och valde då ett nytt namn. Inez är en transtjej.
- Samir känner sig som en kille. Han har aldrig behövt tänka så mycket på det. När han föddes ropade hans mamma ”Det är en pojke!” och Samirs juridiska kön är man. Samir är en cisperson.

JURIDISKT KÖN = det kön som står i ens pass och/eller i folkbokföringen

Om Moe eller Inez blir behandlade orättvist på grund av könsidentitet då är det diskriminering. Men om Samir blir det skulle det inte vara diskriminering. Grunden skyddar alltså dem som bryter mot normer kring könsidentitet eller könsuttryck.

→ **BINÄR** = en egenskap som bara kan ha två värden. Som ja/nej eller on/off. I vårt samhälle förstås ofta kön, felaktigt, som något binärt. Det kallas tvåkönsnormen.

→ **CISPERSON** = en person som känner sig som det kön som den blev folkbokförd till när den föddes.

→ **ICKE-BINÄR** = en person som varken är kvinna eller man.

→ **INTERSEX** = en person som föds i en kropp som bryter mot normer kring kön. Ett medicinskt tillstånd.

→ **TRANSPERSON** = en person vars könsidentitet och/eller könsuttryck inte stämmer överens med det juridiska kön som den tilldelades vid födseln.

→ **QUEER** = att vara queer kan betyda många saker, men handlar ofta om ett ifrågasättande av tvåkönsnormer. Ett sätt att vara queer är att inte vilja definiera sitt kön eller sin sexuella läggning. Helt enkelt att inte "gå med på" att en måste vara i en av de förutbestämda mallarna, vare sig det gäller kön eller sexuell läggning.

Om Samir skulle börja klä sig på ett sätt som av andra ses som feminint, kanske genom att sminka sig, då skulle han skyddas av det som i grunden kallas könsuttryck.

PRONOMEN = hon, han, hen, den. "Hen står där. Hen är fin." Är du osäker på en persons pronomen kan du fråga när ni är ensamma "Vilket pronomen vill du att jag använder när jag pratar om dig?"

ÅRET VAR 2013

När staten slutade tvinga personer som ville ändra sitt juridiska kön att sterilisera sig så att de inte längre kunde få biologiska barn. Ungefär 800 personer som ansökte om nytt juridiskt kön blev utsatta för tvångssterilisering från 1972 fram till 2013.

Religion och tro

Den här grunden handlar om religion och trosuppfattning, till exempel att vara muslim, kristen eller jude. Att inte tro på någon gud, att vara ateist, räknas också till den här diskrimineringsgrunden. Liksom för den delen att vara agnostiker och helt enkelt tro att det inte går att säga säkert om gud finns eller inte finns.

NORM ATT INTE VARA RELIGIÖS

Det finns en uppfattning om att samhället är helt skilt från religionen i Sverige. Men det är inte riktigt sant. Längre satt staten och kyrkan ihop. Ända fram till år 2000 blev nyfödda barn direkt medlemmar i svenska kyrkan, oavsett vilken religion de eller deras föräldrar hade. De flesta röda dagar i kalendern är kopplade till högtider som jul, påsk och Kristi himmelsfärd.

Om vi tittar på samhället i stort, finns det en norm att inte vara religiös. Vid sidan av

den finns också en sekulär kristen norm. Den normen skapar förväntningar om att de flesta firar jul men kanske mer för traditionens skull och för att samlas, än för att fira den religiösa betydelsen. Om bön och bibelläsning har en viktig plats under julfirandet, bryter det också mot den sekulära kristna normen.

Skolan kan för många elever upplevas som en plats där ens religiösa identitet inte riktigt får plats. Särskilt när elever inte tillhör den religion som är normen på den skolan.

SEKULÄR = världslig, motsatsen till andlig eller religiös

Två exempel:

- Amin är inte döpt. Hen får ofta förvånade eller chockade frågor "Är det sant, varför är du inte döpt?"
- Några elever på en skola ville använda ett rum som ett bönerum på rasterna. Trots att de ville att det skulle vara öppet för elever av alla trosuppfattningar tyckte skolledningen inte att det var en bra idé.

ÅRET VAR 2013

När hijabuppropet ägde rum i Sverige. Bakgrunden var att en gravid kvinna i Stockholm blev påhoppad av en man på gatan, fick sin hijab (slöja) avsliten och blev slagen så illa att hon blev medvetslös. Händelsen väckte starka reaktioner. I protest mot att så många slöjbärande muslimska kvinnor blir utsatta för hot och hatbrott satte många, däribland en del politiker och kända personer, på sig en hijab och la upp ett foto på sociala medier i solidaritet med dem. Det kom att kallas hijabuppropet.

”Frihet är inte att ta av sig hijaben. Inte heller är det att ta på sig den. Frihet är självbestämmande,” skrev journalisten Bilan Osman, som var en av dem som startade uppropet.

Sexuell läggning

I diskrimineringslagen är sexuell läggning att vara homo-, bi- eller heterosexuell.

I verkligheten finns det fler sexuella läggningar än bara de tre, men inte i diskrimineringslagen. Det handlar om våra olika sätt att bli kär i och tända på varandra.

Bisexuell är den som kan bli kär i och tända på personer oavsett vilket kön de har.

Heterosexuell är den som kan bli kär i och tända på personer av ett annat kön än det egna. Homosexuell är den som kan bli kär i och tända på personer av samma kön som en själv.

HETERONORM

Heteronormen skapar en idé om att heterosexualitet är det ”normala”. Den bygger på tvåkönsnormen som delar upp människor i två olika kön, killar och tjejer, där killar och tjejer förväntas vara motsatser i beteenden och egenskaper. Enligt heteronormen

föväntas könen bli tända på och kära i varandra, delvis på grund av denna föreställning. Redan i förskolan får barn lära sig att den heterosexuella familjen är den enda möjliga eller riktiga.

Tänk på leken mamma-pappa-barn. Det är inget fel på leken i sig, men det blir fel när inga andra sorters familjer får synas. Som alla barn och unga som har en förälder eller två föräldrar av samma kön. Eller barn som har vårdnadshavare som de har en annan relation till, en annan släkting till exempel. De borde också få ta plats i språket och i lekar.

Heteronormen leder till att homo- och bisexuella personer inte har samma frihet som heterosexuella att visa sin kärlek öppet. För någon som är hetero kan det kännas självklart att hålla sin partner i handen eller pussas bland folk. För heterosexuella är det självklart att slippa frågor om varför de är ihop med en person som har ett annat kön. Risken att bli hotad på stan på grund av sin partner finns oftast inte ens i tankarna. Men personer som är homosexuella och bisexuella får ofta frågor, misstänksamhet och till och med hot när de gör precis samma saker. Det är orättvist.

Exempel

→ När det är dans på idrotten förväntas alla dansa i hetero-par.

BI- = två
HETERO- = olika
HOMO- = lika

ÅRET VAR 1979

När kärlek mellan två personer av samma kön slutade klassas som en psykisk sjukdom av Socialstyrelsen.

”Hej. Jag känner mig lite homosexuell idag och jag vill bli sjukskriven.”, så sa Anne-Marie när hon ringde till Försäkringskassan. Hon var en av flera som deltog i sjukskrivningsprotesten 1979.

RFSL, som idag står för Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoner och queera, hade länge krävt att den här sjukdomsstämpeln skulle tas bort, utan att något hade förändrats. Men under Frigörelseveckan år 1979 ockuperade en grupp aktivister Socialstyrelsens trappa. Sen började saker hända. Barbro Westerholm som var ny chef tyckte att aktivisternas krav var helt rätt och hon lovade att hon skulle få bort sjukdomsklassificeringen. Hon höll sitt löfte och ungefär två månader senare var homosexualitet borttaget ur sjukdomsregistret.

SOCIALSTYRELSEN = en myndighet som till exempel ger ut legitimation till läkare och psykologer. Homosexualitet lades till i sjukdomsregistret 1944. Innan dess var “homosexuella handlingar” olagliga
FRIGÖRELSEVECKAN = en föregångare till Pride

Ålder

Den här grunden handlar om alla åldrar. Till exempel att vara barn och alltså vara under 18 år. Eller att vara pensionär och en bra bit över 70. Eller att vara medelålders. Faktiskt räknas vilken ålder som helst till den här grunden.

Men många gånger är det faktiskt tillåtet att diskriminera på grund av ålder och att ha olika regler för olika åldrar. Till exempel finns ju åldersgränsen för körkort som är en slags åldersdiskriminering. Det finns även åldersgränser för att köpa alkohol och tobak. Det finns bra anledningar till detta eftersom det är särskilt farligt för barn att köra bil och mer skadligt för barn än för vuxna att dricka alkohol.

Andra åldersgränser som till exempel den för rösträtt, är mer tveksamma. Varför är gränsen satt vid just 18 års ålder där?

VUXENNORM

Vuxennormen skapar en ordning där vuxna har mer makt än barn och unga. När en vuxen säger något tas det oftast på större allvar än när ett barn säger samma sak. Till och med när det handlar om jobbiga och allvarliga saker som ett barn varit med om.

Det finns tyvärr många fler begränsande normer som handlar om ålder. Många verkar tro att åldern bestämmer vad en person kan göra, vad den har kunskap om eller vad den tycker om.

När en ung person sticker ut från normen om hur den ska vara får den ofta höra saker som "Men du kan väl inget om det, du är ju så ung!" eller "Du förstår när du blir äldre...".

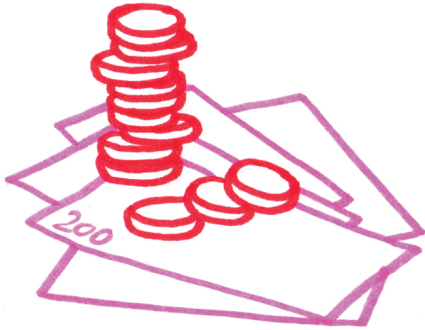
Det kanske du har hört någon gång?

Ett exempel:

Antagandet att en person som är 18 är mer lämpad att få rösta i ett riksdagsval än → någon som är två eller tre år yngre.

ÅRET VAR 1975

När åldern för rösträtt sänktes till 18 år. Det var inte första gången den sänktes. 1945 sänktes den från 23 till 21 år, 1965 från 21 till 20 år, 1969 från 20 till 19 år och slutligen, år 1975 sänktes den till 18 år.

Andra grunder?

Nu har vi gått igenom alla sju grunder som finns i lagen. Men räcker de? Täcker de all sorts orättvis behandling som sker? Eller borde lagen täcka in fler grunder?

I tankemolnet om diskriminering i början av boken skrev en elev om dålig behandling på grund av "hus eller lägenhet och pengar". Detta kan också fångas in i ordet klass, som betyder vilken ekonomisk och social situation en person har.

Men klass är inte en diskrimineringsgrund i den svenska diskrimineringslagen idag. Därför skulle till exempel ett tivoli få säga att de bara släpper in familjer där föräldrarna tjänar mycket pengar eller att de inte släpper in personer som bor i ett visst område.

Barnkonventionen förbjuder dock diskriminering på grund av klass.

Enligt barnkonventionen är det också diskriminering att behandla någon orättvist på grund av personens politiska åsikt. Men inte i den svenska diskrimineringslagen. Det är alltså inte olagligt för en restaurangägare att förbjuda någon som är medlem i ett visst politiskt parti att äta där.

Vi som har skrivit boken tycker att det är fel att klass inte är med som grund i den svenska diskrimineringslagen. Det är många som blir dåligt behandlade på grund av vilken ekonomisk situation de har eller hur de har det socialt.

MEDELKLASSNORM

Medelklassnormen skapar förväntningar på att de allra flesta ska kunna leva ett visst slags liv. Till exempel att kunna åka på semester utomlands på sommaren, att kunna ha vissa märken på sina kläder, att få en telefon av sina föräldrar. Samhället är byggt efter de som har råd med dessa saker. Många tror att alla andra har samma ekonomiska förutsättningar, att alla tillhör medelklassen. Men långt ifrån alla kommer från familjer där det är självklart att det finns pengar till att köpa nya skor om det skulle behövas, eller kanske ens skicka med en tjuga till skolutflykten.

Därför kan en lätt känna sig skamfull och konstig när en kommer från en familj som är fattigare än det som är normen. Detta är såklart fel.

FUNDERA:

Hur skulle det vara om alla sorters kränkningar räknades som diskriminering? Finns det risker med att lägga till många fler diskrimineringsgrunder?

ÅRET VAR 1948

När det allmänna barnbidraget kom. Innan fanns ett annat barnbidrag, men bara för mammor som till exempel hade funktionsnedsättningar eller var änkor. Det fanns också ett "barnavdrag" som gav en skatterabatt som mest var bra för de som redan tjänade mycket pengar. Men 1948 kom alltså det allmänna barnbidraget som helt ersatte det andra. Med "allmänt" menas att alla fick ett lika stort barnbidrag, oavsett inkomst. Och så är det fortfarande idag.

På den tiden var barnbidraget 260 kronor för ett helt år. Det var mycket på den tiden då en genomsnittlig lön för ett helt år var 4300 kr.

År 2018 höjdes barnbidraget för första gången på tolv år. Numera är det fullständiga barnbidraget 1 250 kronor i månaden per barn och det delade barnbidraget är 625 kr till varje förälder.

EN MÄNSKLIG RÄTTIGHET

När barn diskrimineras kan flera olika rättigheter tas från barnet. Som till exempel rätten att ha en plats att bo och rätten att gå i skolan. Eftersom det kan leda till så allvarliga saker är det en mänsklig rättighet att inte bli diskriminerad. Den rättigheten står i Sveriges diskrimineringslag men också i förklaringar och konventioner från Förenta Nationerna (FN) och Europeiska Unionen (EU). En av dem är FN:s Barnkonvention som i artikel 2 förbjuder all form av diskriminering mot barn. År 2020 blev barnkonventionen svensk lag.

LAGEN FÖRÄNDRAS!

Att se hur det var i historien är som en påminnelse om att vi måste fortsätta kämpa för att våra rättigheter ska skyddas. Diskrimineringslagen har förändrats i och med att samhället har förändrats. Vi måste fortsätta kämpa för att lagens skydd ska bli starkare.

True stories

I true stories får du träffa Ada och hennes kompisar. Ada är 14 år och hon älskar att spela fotboll och diskutera samhällsfrågor. Hon hatar att bli nedtystad. True stories är inspirerade av verkliga händelser men Ada och de andra karaktärerna finns inte på riktigt.

Skolan

TRUE STORY: Hemkunskapsprovet

Det är måndag morgon och Ada är nervös för de ska få tillbaka hemkunskapsprovet. När Ada ser sitt betyg blir hon lite chockad, men glad. Hon har fått ett B!

Men när hon tittar på sin bästis Dani ser hon att han inte ser glad ut. Han fick D.

De jämför sina prov och ser att de fått lika många rätt. Varför har de fått olika betyg?

Ada och Dani visar läraren att Dani faktiskt fått lika många rätt och frågar varför betyget inte är B för honom med. Men läraren skrattar till och svarar:

"Alla vet väl att tjejer är bättre än killar på hemkunskap! Så är det ju bara."

FUNDERA

Är det här diskriminering?

Vilken grund handlar den här händelsen om?

DIREKT DISKRIMINERING I SKOLAN

Hemkunskapsläraren diskriminerar Dani. Två prov med samma poäng har fått två olika betyg och diskrimineringen har att göra med kön. Det här kallas *direkt diskriminering*.

Hemkunskapsläraren har, på grund av föreställningar den har om att tjejer är bättre på hemkunskap än killar, gett Ada ett högre betyg än Dani. Trots att de visat samma kunskapsnivå.

Det är handlingen, alltså att läraren ger lägre betyg till en kille än till en tjej, fast de fått samma poäng, som är diskriminering.

Om **någon som jobbar på skolan** ger olika betyg till elever trots att eleverna har samma resultat och om det beror på en av de sju diskrimineringsgrunderna, så är det direkt diskriminering och det är olagligt.

Det betyder att skolan måste betala diskrimineringsersättning till Dani. Skolan är ansvarig för att sin personal inte diskriminerar elever. Därför är det skolan och inte läraren som måste betala.

I den här händelsen har diskrimineringen att göra med lärarens förutfattade idéer om könsroller. Du kan läsa mer under kön och könsnormen i kapitlet **Normer & Grunder**.

Skolan måste arbeta för att lärare som har sådana här åsikter ska ändra i sitt sätt att handla. En lärare får inte låta sig påverkas av sina fördomar när den betygsätter elever.

HAR NÅGOT LIKANDE HÄNT DIG?

- Säg till rektorn!
- Händer inget?
- Kontakta en antidiskrimineringsbyrå.

TRUE STORY: Grupparbetet

På samhällskunskapen hamnar Ada i en grupp med Jonatan och Nico, de populära i sjuan. Grupparbetet ska handla om jämställdhet och de ska börja skriva om kampen för rösträtt. Nico tar över direkt och börjar prata om något helt annat. Ada försöker komma tillbaka till ämnet. Nico och Jonatan skrattar.

Ada säger till dem att lyssna.

"Lilla gumman - har du mens eller? Varför är du så sur?" Jonatan hånler. Nico skrattar.

"Sluta kalla mig lilla gumman." säger Ada med bestämd röst.

"Haha! lilla gumman är ju skitsur!", fortsätter Jonatan.

Ada går till läraren och berättar men ingenting händer.

Jonatan och Nico fortsätter prata med varandra och lyssnar inte på Ada. Ingen annan i gruppen vågar säga något och läraren gör ingenting.

Till slut får Ada ett utbrott och skriker att de ska hålla käften. Hon river ner block och pennor från bordet. Läraren säger åt Ada att ta en timeout och gå ut en stund.

FUNDERA

Är det här diskriminering?
Vem har makten här?

TRAKASSERIER I SKOLAN

Läraren gjorde fel som inte gjorde något redan från början, när Ada sa till. Läraren borde ha sagt åt Jonatan och Nico och sett till att de slutade.

Denna händelse är trakasserier i diskrimineringslagen. När Jonatan kallar Ada "lilla gumman" och frågar om hon har mens är det ett sätt att försöka trycka ner Ada men också andra tjejer. Alltså har det koppling till diskrimineringsgrunden kön. När Ada säger ifrån och Jonatan ändå fortsätter blir det trakasserier i lagens mening.

Det spelar ingen roll om Jonatan menar att han bara skojade. Ada har markerat att hon inte vill bli kallad "lilla gumman". Ada vill bli lyssnad på i grupparbetet, men hon blir först ignorerad och sen förlöjligad för att hon är tjej.

Skyddet för trakasserier i lagen är byggt så att den som säger eller gör något trakasserande måste *förstå* att det inte gillas av den som blir utsatt. I lagen kallas det insikt.

Ada säger till Jonatan och Nico att sluta, men de fortsätter ändå. Då spelar det ingen roll om de sen säger att det bara var på skoj. Det är ändå trakasserier. Ada säger till och med åt läraren att hon inte tyckte om hur Jonatan och Nico behandlade henne och läraren gjorde inget

åt det. Men när Ada till slut får ett utbrott är det hon som får ta en timeout.

SKOLAN MÅSTE UTREDA

Även efter lektionen har läraren ansvar. Läraren har skyldighet att berätta för rektorn om händelsen så att en utredning på skolan kan sättas igång.

Då kan skolan till exempel utreda:
Vilka elever är det som trakasserar?
Är det fler elever som blir utsatta?

Efter att händelsen har utretts ska åtgärder sättas in. Skolan ska jobba för att detta inte händer igen. Till exempel kan skolan ha samtal med elever och planera undervisning som handlar om jämställdhet och könsnormer, för både personal och elever på skolan. En annan åtgärd kan vara att skolan skapar nya riktlinjer för hur lärare kan göra i klasserna när liknande saker händer.

Om skolan inte gör något så bryter den mot lagen. Då har skolan diskriminerat Ada.

HAR NÅGOT LIKNANDE HÄNT DIG?

- Om du orkar och vill, säg till eleverna.
- Gå till en lärare du litar på eller direkt till rektorn och berätta vad som hänt.
- Maila kan också vara en god idé. Kom ihåg att spara mailen.
- Händer inget? Kontakta en anti-diskrimineringsbyrå.

TRUE STORY: Debatten i klassen

Samir går i åttan på samma skola som Ada. Han är en duktig elev men känner ändå att han måste kämpa extra hårt för att få bra betyg.

Idag är det samhällskunskap och klassen har en lärarvikarie. De har precis börjat gå igenom religionernas roll i olika konflikter och politiska händelser. Samir känner ett obehag redan från start. Han vet att det finns elever i klassen som har väldigt starka, för att inte säga fiendliga, åsikter om islam.

Det blir värre än Samir kunnat tänka sig. Efter ungefär tio minuter skriker en elev "Muslimer hatar demokrati! De vill bara kriga". Flera elever hånskrattar. Ännu starkare ord används och det spårar ur helt. Lärarvikarien säger inte ifrån utan står bara och skruvar på sig och försöker leda frågorna vidare.

För Samir är det fruktansvärt att sitta där i klassrummet och höra alla andra eleverna prata på det sättet om en religion som för honom betyder något fint och bra. För även om de andra inte pratade om Samir direkt så var han den enda eleven som det berörde personligen.

De hånfulla skratten ekar resten av dagen i Samirs huvud.

FUNDERA

Är det här diskriminering?

Spelar det någon roll att läraren är en vikarie?

Spelar det någon roll om klasskamraterna vet om att Samir tar illa vid sig?

TRAKASSERIER I SKOLAN

Den här händelsen handlar liksom Grupparbetet om trakasserier.

Det som kan bli klurigt här, rent lagligt, är att Samir inte säger till lärarvikarien eller någon annan att han mår dåligt av att alla de här fiendliga åsikterna som ropas ut i klassrummet får stå oemotsagda.

Som i händelsen med Ada, Jonatan och Nico i grupparbetet, så krävs det insikt för att något ska räknas som trakasserier i lagen. Alltså att den eller de som kränker måste *förstå* att det de gör inte gillas av den som blir utsatt.

Vi vet inte exakt vad det är eleverna säger i debatten här. Det låter som att det är grovt, och att eleverna borde ha förstått att detta skulle vara kränkande mot Samir.

Lärarvikarien har precis som en ordinarie lärare en skyldighet att utreda och åtgärda. Först när lärarvikarien får reda på att Samir har upplevt sig utsatt i klassrummet börjar det ansvaret att gälla.

Hade Samir sagt åt eleverna under debatten eller berättat för läraren efteråt att han kände sig utsatt, hade alltså skolans ansvar varit klart och tydligt.

SÅ FORT DU SÄGER TILL BLIR SKOLAN ANSVARIG

En viktig sak att veta är att så fort du har sagt till någon som jobbar på skolan att du känner dig utsatt för trakasserier så måste skolan börja arbeta med det.

Detta gäller oavsett om du har sagt ifrån direkt till den eller de som utsatt dig eller inte.

För så fort skolan fått information så har skolan ansvaret att se till att trakasserier mellan elever ska sluta och lösas på ett sätt som blir bra för eleven.

Samir kan berätta för någon skolpersonal efter lektionen att han kände sig utsatt. Direkt efter att han har gjort det, så har skolan ett ansvar att arbeta med det.

SKOLAN MÅSTE ARBETA FRÄMJANDE OCH FÖREBYGGANDE

Lärare och skolan i sin helhet har ett ansvar för att se till att sådana här situationer inte ska uppstå. Skolan måste arbeta främjande och förebyggande. Det betyder att skolan ska försöka jobba så att diskriminering inte ens händer.

Det sprids mycket islamofobi i samhället idag. Skolor måste jobba extra hårt för att fientliga åsikter inte ska få flöda fritt och stå oemotsagda i klassrum.

En lärare som hör elever säga fientliga saker om människor som har en viss tro har ett ansvar göra något, reagera och säga ifrån mot sådant som kan uppfattas som kränkande.

HAR NÅGOT LIKANDE HÄNT DIG?

- Om du orkar och vill, säg till eleverna. Känns det bättre att säga till en vuxen, gör det istället.
- Du kan gå till en lärare du litar på eller direkt till rektorn. Maila kan också vara en god idé. Kom ihåg att spara mailen.
- Händer inget? Kontakta en antidiskrimineringsbyrå.

TRUE STORY: Hatkontot

Ett anonymt instakonto lägger upp kränkande bilder på folk i Adas skola. Personerna blir hånade och uthängda med rykten och kränkande ord om privata saker.

Kontot har fått många följare, inte bara i Malmö utan i andra städer runtomkring.

En dag läggs en bild ut på Edvin som går i Adas klass. Han har blivit fotad i smyg när han byter om i gymnasalens omklädningsrum. Under bilden står det kränkande saker om Edvin som har att göra med hans sexuella läggning.

FUNDERA

Vem har makten att bestämma här?
Har skolan ansvar när det händer på instagram?

NÄTHAT MED KOPPLING TILL SKOLAN

Denna true story handlar om trakasserier, liksom Grupparbetet och Debatten i klassen. Skillnaden är att trakasserier här har att göra med diskrimineringsgrunden sexuell läggning, och att de händer på instagram.

I inlägget på instagram står det nedlåtande saker om Edvins sexuella läggning. Det spelar ingen roll om det som skrivs om Edvins sexuella läggning är sant eller inte,

kopplingen till diskrimineringsgrunden finns där genom texten.

Edvin är i omklädningsrummet innan idrotten. Omklädningsrummet är en plats där de flesta vill vara ifred. Det är alltså uppenbart att Edvin inte vill bli fotad och absolut inte vill bli utlagd på det här instakontot utan att han vet om det. Den eller de som är bakom kontot borde därför förstå att det de gör inte är okej.

Men själva trakasserierna händer ju på instagram? Ja, fast omklädningsrummet finns i skolans gymnasal. Förmodligen är det andra elever som fotat och alltså finns en tydlig koppling till skolan. Kopplingen till skolan har betydelse för det leder till att skolan har ett ansvar. När det finns en tydlig koppling till skolan i händelsen, till exempel att det händer på en skolutflykt, då har skolan ett ansvar till och med när saker hänt utanför skolans fysiska plats – så fort skolan får veta om det. Detta gäller alla sorters trakasserier.

Om Edvin berättar för sin lärare eller rektor om instakontot och inlägget har skolan direkt ett ansvar att utreda och göra något åt det som har hänt. Likadant om någon som jobbar på skolan ser kontot eller hör elever prata om det i korridorerna. Då har också skolan ett ansvar att utreda och göra något åt situationen.

Om inget händer trots att skolan fått veta vad som hänt, eller om skolan gör för lite, då kan skolan ha gjort sig skyldig till diskriminering.

KROPPSSTORLEK?

Om de nedlåtande orden hade handlat om Edvins kroppsstorlek hade händelsen kallats för kränkande behandling istället för diskriminering. Då är det skollagen som gäller.

Varför? För att kroppsstorlek inte är en grund i diskrimineringslagen. Men skolan har en skyldighet att ta tag i kränkningen oavsett om det är skollagen eller diskrimineringslagen som gäller.

ANDRA LAGAR SOM OCKSÅ KAN SKYDDA DIG HÄR

Om du eller skolan polisanmäler den som ligger bakom instakontot skulle den personen kunna dömas för kränkande fotografering.

Kränkande fotografering är ett brott som handlar om att någon har fotat eller filmat någon i hemlighet i ett privat utrymme. Till exempel i ett omklädningsrum, på en toalett eller hemma. Det är ett brott oavsett om den som fotar sen sprider innehållet eller inte.

Om texten under fotot är en grov kränkning mot homosexuella som grupp kan det även vara ett brott som heter *hets mot folkgrupp*.

Hets mot folkgrupp är ett brott som innebär att grov rasism, homofobi och fientlighet mot personer som tillhör olika religioner har spridits. Spridningen måste vara ganska stor för att det ska räknas som hets mot folkgrupp.

HAR DU VARIT MED OM NÄTHAT KOPPLAT TILL DIN SKOLA?

- Ta skärmdumpar på bilder och meddelanden.
- Berätta för en lärare eller annan vuxen på skolan som du litar på.
- Ring till Polisen 114 14 och anmäl om det är ett brott som hänt, till exempel kränkande fotografering eller hets mot folkgrupp.
- Händer inget? Kontakta en antidiskrimineringsbyrå.

TRUE STORY: Ingen förstår

Ada tycker att det är svårt att hålla koll på alla olika läxor och prov som hon har. Lärarna brukar ofta säga vad de har för uppgifter i slutet av lektionen och då brukar Adas tankar ha flugit iväg någon annanstans. Hon gör allt hon kan för att höra om det är nåt viktigt men ibland tar rastlösheten i kroppen och huvudet över. Det går bara inte att fokusera. Därför händer det rätt ofta att hon har missat nåt.

Som i förra veckan. Hon hade pluggat varje kväll, förutom onsdag när hon hade fotboll. Men på fredagen visade det sig att hon hade glömt att göra uppgiften i svenska. Läraren blev sur och sa att hon kommer få F om det händer en gång till. Ada blev arg. Fast hon verkligen försökt räckte det ändå inte. Ada sa till läraren att hon faktiskt missat läxan och att hon skulle vilja få en lista en gång i veckan på alla läxor och prov som hon hade. Läraren sa då surt att det får hon faktiskt hålla koll på själv.

Ibland känns det lönlöst att ens försöka när läraren redan verkar ha bestämt sig. Det känns som att vissa lärare satt henne i ett fack som den "stökiga tonåringen" och inte tror på att hon gör sitt bästa.

Vuxna förstår ibland inget alls.

Ada håller på att utredas för ADHD men hon har inte fått en diagnos än.

FUNDERA

Vilken grund handlar den här händelsen om?
Finns det exempel på vuxen-normen här?

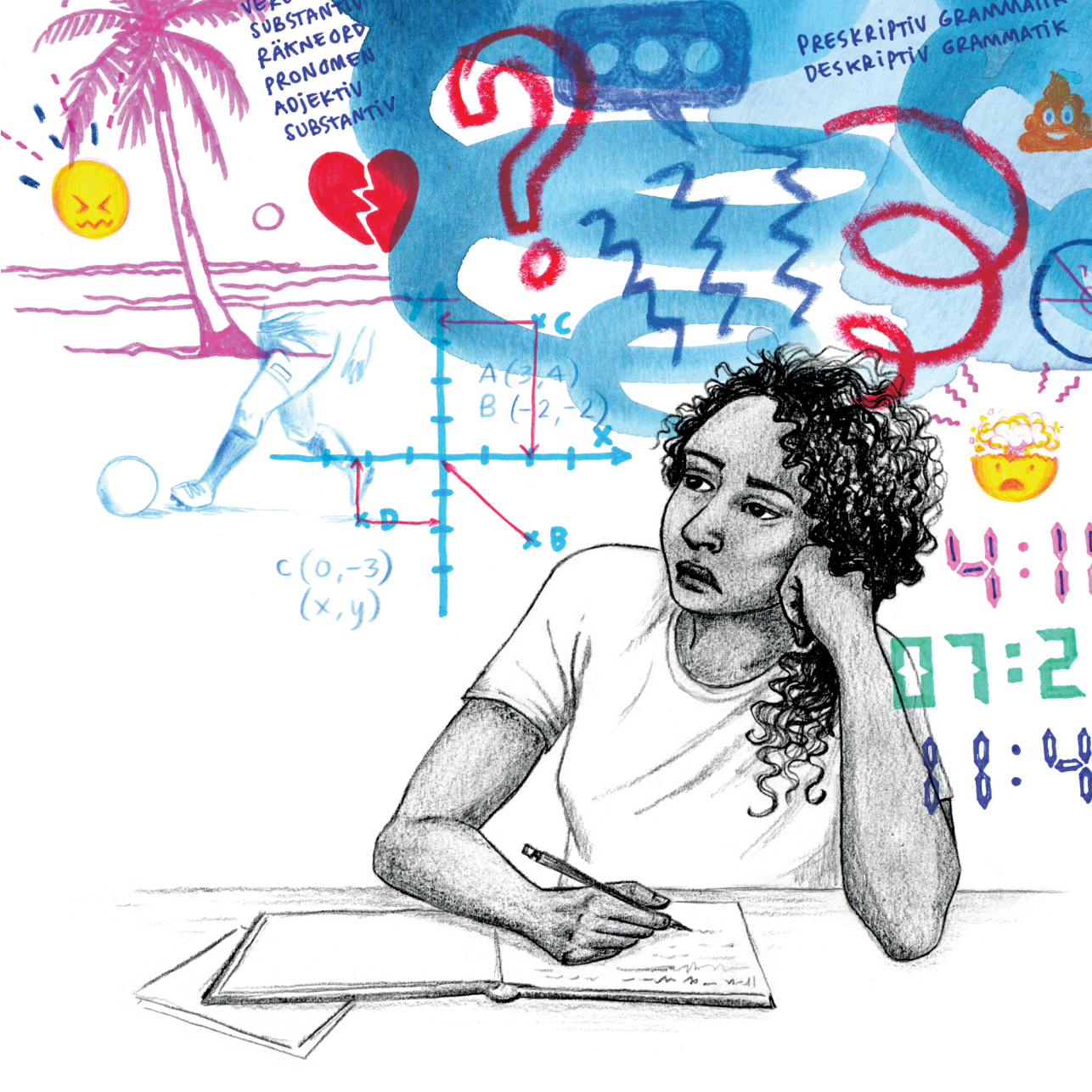
BRISTANDE TILGÅNGLIGHET I SKOLAN

I det här exemplet gör läraren fel. Skolan och läraren har en skyldighet att se till att Ada får det stöd hon behöver för att kunna lära sig, hänga med på lektionerna och göra skolarbetet.

Skolan behöver ha koll på om elever har särskilda behov. Alla elever har olika sätt att lära och fungera. Det är skolans uppgift att anpassa och skapa tillgänglighet för alla.

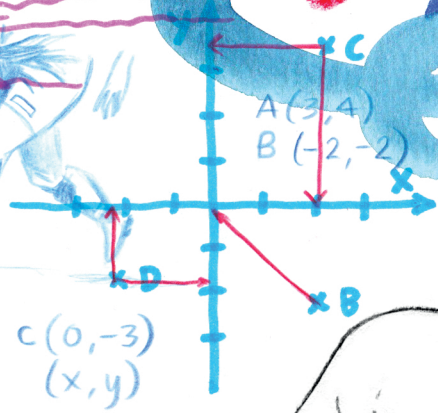
Den här händelsen handlar alltså om diskrimineringsgrunden funktionsnedsättning. Det finns ett särskilt skydd i lagen som heter bristande tillgänglighet som gäller när en har någon typ av funktionsnedsättning. Det handlar om att skapa tillgänglighet för personer med funktionsnedsättningar. Till exempel genom att ändra på skolans miljö så att alla kan klara skolan.

Ada har själv sagt att hon vill ha en lista på sina läxor men skolan behöver fundera på om Ada också behöver annan typ av stöd.

VERB
SUBSTANTIV
RÄKNEORD
PRONOMEN
ADJEKTIV
SUBSTANTIV

PRESKRIPTIV GRAMMATIK
DESKRIPTIV GRAMMATIK

$C(0, -3)$
 (x, y)

4:11
07:2
8:00

Till exempel måste skolan undersöka:

- Kan Ada få tydligare och mer avgränsade instruktioner?
- Kan läraren hjälpa Ada i skolarbetet på något annat sätt?
- Behöver Ada en elevassistent?

Skolan ska helt enkelt anpassa sig efter Adas behov. Hur långt skolan måste gå i anpassningen är olika från fall till fall.

Kort och gott så ska den elev som har någon sorts funktionsnedsättning få hjälp och stöd om den behöver det.

Exemplet gäller ADHD. Men det gäller på samma sätt för alla som har någon funktionsnedsättning som finns där alltid eller under en längre tid.

Till exempel om du har särskilda behov på grund av dyslexi, autism, hörselnedsättning eller nedsatt rörelse, så ska du få stöd i skolan.

HAR INTE DU FÅTT DET STÖD SOM DU BEHÖVER I SKOLAN?

- Säg till en annan lärare eller rektorn! Maila gärna också.
- Händer inget?
- Kontakta en antidiskrimineringsbyrå.

EN VIKTIG DOM

År 2020 kom en viktig dom som du som elev kan använda i skolan för att få rätt stöd i undervisningen. Malmö mot Diskriminering fick in en anmälan från en elev som under lång tid hamnat efter för att hon inte fått rätt stöd. MmD stämde skolan för bristande tillgänglighet och både tingsrätten och hovrätten fällde skolan för diskriminering. Skolan hade diskriminerat eleven genom att:

1. Ta för lång tid på sig att utreda elevens behov av särskilt stöd och
2. Ta för lång tid på sig att sätta in åtgärder, efter att utredningen var klar

Eleven fick därför rätt till diskrimineringsersättning. Kommunen överklagade domen till Högsta domstolen som sa nej till att pröva målet igen. Det betyder att domen från hovrätten står fast och att den blir vägledande för liknande fall i framtiden. Domen är en tydlig signal till skolorna att de inte kan fortsätta att bryta mot lagen och att alla elever som drabbas har rätt till diskrimineringsersättning.

Använd gärna domen som ett verktyg för att berätta för din skola att de utsätter elever för bristande tillgänglighet om du ser att liknande saker händer.

Ladda ned domen på MmD:s hemsida malmomotdiskriminering.se/aktion-som-metod/

Bostaden

TRUE STORY: Otrygg på gården

Dani har precis kommit hem från skolan när han möts av det fula klotret. Någon har skrivit elaka ord på dörren till hans mammas lägenhet.

Dani blir rädd och får en klump i magen. Han tror att han vet vem det är.

Dani, Ada och några till brukar vara ute och spela fotboll på gården. På sista tiden har det hänt flera gånger att vaktmästaren i huset har skrikit fula ord efter Dani. Ord som har att göra med att han är rom. "Det är säkert vaktmästaren som har skrivit på dörren...", tänker Dani.

Han tittar ut på gården, där ute spelar kompisarna fotboll. Men Dani vill inte gå ut. Han känner sig både arg, rädd och ledsen på en och samma gång. "Varför finns det så många idioter!?"

FUNDERA

Vilken grund handlar det om?
Vem har makten på platsen?

DISKRIMINERING I BOSTADSOMRÅDET

När vaktmästaren skriker rasistiska ord efter Dani, är det trakasserier. Eftersom

vaktmästaren är anställd hos Danis hyresvärd har hyresvärden ett ansvar för vad vaktmästaren gör. När vaktmästaren skriker de rasistiska orden blir därför hyresvärden direkt skyldig till diskriminering på samma sätt som en skola blir om en lärare trakasserar en elev. Det betyder att fastighetsföretaget kan behöva betala diskrimineringsersättning till Danis familj.

Om grannar trakasserar?

Dani är inte helt säker på vem det är som har skrivit de elaka orden på hans mammas dörr. Om det är vaktmästaren som har gjort det så har hyresvärden också ansvar för det. Om det istället var så att en granne utsatte Dani för trakasserier är det lite annorlunda. Eftersom grannen är en hyresgäst och inte är anställd i bostadsbolaget, har inte hyresvärden ett direkt ansvar för vad grannen gör.

Men om hyresvärden får veta att en granne trakasserar en annan granne så får den inte bara skylla ifrån sig och säga att det bara är "mellan grannarna". Hyresvärden måste reagera och göra något åt det, till exempel:

- Ge en varning till grannen att om den inte slutar trakassera så kan den bli av med sin lägenhet.
- Vara tydlig med att ingen form av rasism är tillåten i bostadshuset, varken klotter eller nedsättande rop.

Hyresgästföreningen skriver på sin hemsida att "störa andra hyresgäster under en längre tid" kan vara skäl till att en hyresgäst tvingas flytta (vräks) från sin bostad. Malmö mot Diskriminering menar att trakasserier ska ses som något allvarigare än en störning som till exempel handlar om alltför hög ljudnivå.

Trakasserier från en granne i ditt bostadsområde, vare sig de är rasistiska som i det här fallet eller har koppling till någon annan grund (eller om det är sexuella trakasserier) kan alltså vara skäl för vräkning om de pågår under en längre tid.

OBS!

Klottret och de rasistiska ropen kan också vara brott och därför ska det också anmälas till polisen. Polisen kan ha svårt att lösa sådana här brott om det inte finns bevis men det är ändå bra att anmäla, om Dani eller Danis mamma orkar.

HAR DU BLIVIT TRAKASSERAD DÄR DU BOR?

- Samla bevis. Fota klottret på dörren. Försök göra en ljudinspelning, till exempel med mobilen, om en någon börjar ropa rasistiska eller andra kränkande ord. Läs mer om att samla bevis på sidan 61.
- Berätta för hyresvärden.
- Händer inget? Kontakta en antidiskrimineringsbyrå.
- Misstänker du att det som hänt kan vara ett brott? Ring polisen 114 14 och anmäl det.

Gymmet

TRUE STORY: Lika för alla

Ada har precis blivit kompis med Leyla som har flyttat in i samma kvarter som henne. Ada tycker att hon är rolig och blir glad när Leyla föreslår att de ska börja träna spinning tillsammans.

Direkt efter skolan går de till gymmet för att köpa kort. När de fått veta allt om passen berättar personen i receptionen plötsligt att det är förbjudet att träna med huvudbonad.

"Menar du allvar? Så jag får inte träna för att jag har slöja? Det är inte rättvist." säger Leyla.

"Regeln gäller inte bara för slöja, det är lika för alla! Ingen får ha huvudbonad." Rösten låter automatisk, nästan som en robot.

Ada ser på Leyla att hon är upprörd, fast hon är lugn på ytan. Så hon riktar sig mot robotrösten och frågar;

"Varför?"

"Det är på grund av säkerhet och hygien", svarar den.

"Så det är farligt att träna med slöja eller?" Ada och Leyla ställer frågan i mun på varandra och svaret kommer som om de tryckt på en knapp: "Ja, man kan till exempel fastna med den i något redskap, eller så kanske man fastnar med sina fingrar i den. Det kan hända att den glider ner så

att man inte ser någonting. Sen är det inte bra att ha huvudbonad när man blir så svettig. Det kan vara dåligt för hälsa och hygien att gå ut i det kalla vädret sen."

Leyla och Ada ser på varandra. Sen vänder de och går. De är arga. Ingen av dem tycker att det är okej att ha en regel som gör att Leyla inte kan träna bara för att hon har slöja. Svaret de fick kändes mest som en bortförklaring.

FUNDERA

Vilken grund handlar det om?

Vem har makten på platsen?

Vad tänker du om förklaringen som gymmet ger?

INDIREKT DISKRIMINERING

Precis som det finns direkt diskriminering finns det också något som heter *indirekt diskriminering*. Det betyder att även om en regel är allmän, alltså gäller samma för alla, kan den ibland få som effekt att det blir sämre för vissa.

Som i det här fallet med Leyla. Regeln säger att ingen får ha huvudbonad när den tränar. Det gäller lika mycket för de som har keps som för de med mössa eller slöja. "Lika för alla" säger personen i receptionen. Men regeln drabbar Leyla, och andra personer som bär slöja eller

huvudbonad av religiösa skäl mycket hårdare än alla andra. En person som bär keps kan ju utan problem ta av sig kepsen och träna men för Leyla innebär regeln att hon helt stängs ute från att träna på gymmet.

Ibland kan indirekt diskriminering vara tillåtet enligt lagen, och ibland inte. Om regeln har ett bra syfte och den är nödvändig så kan den vara okej. Det kan till exempel vara så pass viktigt med säkerhet eller hygien att det är tillåtet att ha en regel som blir orättvis mot vissa.

Men det kan vara klurigt att bedöma. Två olika intressen måste vägas mot varandra. Är riskerna verkligen så stora för säkerheten eller hygien, att Leyla inte ska få ha slöjan som hon vill på grund av sin religion?

I det här fallet borde Leyla ha fått träna med slöja. Berättelsen är hämtad från ett rättsfall där domstolen sa att gymmet hade diskriminerat och att det inte var okej att ha en regel som förbjöd huvudbonad på träningspassen. Domstolen tyckte inte att det som gymmet sa om säkerhet och hygien var tillräckligt viktigt i jämförelse med kvinnans intresse av att få träna med sin slöja.

Gymmet dömdes alltså för indirekt diskriminering och fick ändra sina regler så att det blev tillåtet att träna med religiös huvudbonad.

NÄR ÄR INDIREKT DISKRIMINERING OKEJ?

Om det finns en regel som drabbar en viss grupp men en domstol samtidigt menar att regeln är så viktig och nödvändig att det inte går att låta bli att ha den – till exempel av säkerhets- eller hygienskal – då kan indirekt diskriminering vara okej.

Exempel:

Nöjesfält får ha längdkrav för att få åka vissa attraktioner eftersom det finns risk att skada sig om en person är kortare än så. Längdkravet gäller lika för alla men drabbar barn hårdare än vuxna eftersom det är fler barn som inte kommer att få åka attraktionen. Trots det är regeln okej eftersom det är så viktigt med säkerheten på nöjesfält.

Det kan vara svårt att veta om en domstol skulle tycka att något är indirekt diskriminering eller inte. I varje situation måste en ny bedömning göras. "Är regeln rätt eller fel i just det här fallet?"

HAR EN LIKANDE REGEL DRABBAT DIG?

- Berätta för den som har regeln att den drabbar dig och fråga om regeln går att ändra.
- Händer inget? Kontakta en antidiskrimineringsbyrå.

Sjukvården

TRUE STORY: Besöket

Moe går i Adas parallellklass. Moe mår inte bra. Det är mycket som känns tungt. Svårt. Omöjligt. Som en orosklump i magen som väger ett ton och aldrig vill försvinna.

Allt rasar när Moes stora kärlek en dag gör slut.

Moe behöver hjälp för att klara sig igenom det. Hen tar mod till sig och bokar en tid på vårdcentralen.

"Vad är anledningen till att du vill boka en tid?" frågar telefonisten.

"Jag tror jag är deprimerad", säger Moe med låg röst.

Två veckor senare är Moe vid mottagningen. Det första hen berättar för läkaren är en viktig sak om sig själv. Hen har fått berätta det många gånger och känner att det är bäst att få det sagt tidigt.

"Jag vill att du ska veta att jag inte är en tjej och inte heller en kille. Jag är ickebinär och trans."

Läkaren ser fundersam ut och säger "Nej men jag vet ju att du är en hon, du är ju tjej!".

Det känns som ett slag i ansiktet. Men Moe är van och säger till läkaren "Jag vill att du säger hen istället för hon."

Det hjälper ändå inte. Hela besöket blir Moe kallad namnet som hen kallar sitt dödnamn. Namnet som gavs till Moe som liten, men som aldrig kändes rätt.

Moe får knappt prata om det som hen kom dit för att få prata om. Läkaren vill inte ens försöka förstå. Det slutar med att Moe lämnar rummet. Känslan inombords är ännu tyngre än när hen kom.

FUNDERA

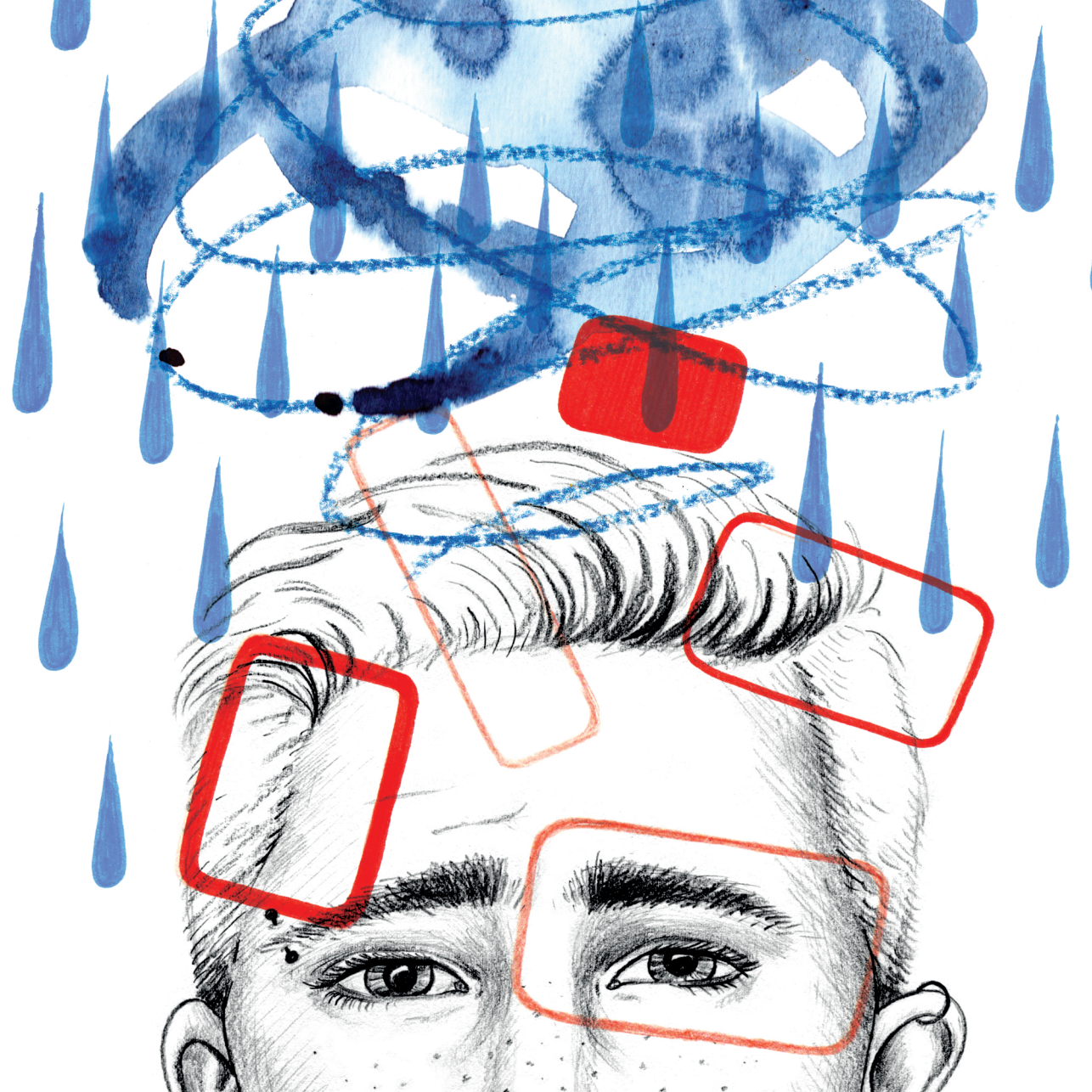
Vilken grund handlar det om?
Vem har makten på platsen?

DIREKT DISKRIMINERING INOM SJUKVÅRDEN

Det är olagligt att diskriminera inom sjukvården. Moe är med om den här händelsen på en vårdcentral, som är en del av sjukvården.

En läkare, sjuksköterska eller annan vårdpersonal som arbetar på en vårdcentral får inte diskriminera någon som söker vård.

Moe blir utsatt för direkt diskriminering och det har koppling till diskrimineringsgrunden könsidentitet eller könsuttryck. Läkaren felkönar Moe och vägrar lyssna på hens problem.

En läkare hade antagligen inte ifrågasatt en cispersons könsidentitet. Moe blir alltså sämre bemött än vad en patient som är cis hade blivit i en liknande situation. Moe får inte ens någon behandling för det hen behöver hjälp med: att hen är deprimerad.

Moe kan behöva hjälp av någon annan att kontakta vårdcentralen igen. Eftersom hen är deprimerad är det viktigt att hen får hjälp med det. Kanske BUP eller elevhälsan är lättare att ta kontakt med.

CISPERSON = en person som känner sig som det kön som den blev folkbokförd som när den föddes.

ICKEBINÄR = en person som varken är kvinna eller man.

HAR DU BLIVIT DISKRIMINERAD INOM SJUKVÅRDEN?

- Ring till IVO:s Barn- och ungdomslinje och berätta vad som hänt. IVO är Inspektionen för Vård och Omsorg. De ska se till att socialtjänsten och sjukvården följer de lagar som finns. Det är gratis och samtalet syns inte på telefonräkningen.

Ring 020-120 06 06
Vardagar klockan 9 - 17
Maila beratta@ivo.se

- Vill du ha stöd av en anti-diskrimineringsbyrå? Ta kontakt med byrån närmast dig!

OBS! Det är bra att ta kontakt så snart som möjligt efter händelsen. Om du inte orkar kanske någon person i din närhet kan hjälpa dig?

Platser där lagen måste följas

Vi har pratat om skolan, bostaden, sjukvården och gymmet och beskrivit hur lagen funkar där. Men på vilka fler platser i samhället måste diskrimineringslagen följas?

I AFFÄREN, I RESTAURANGEN OCH NÄR DU HYR BOSTAD

Det är olagligt att diskriminera när varor, tjänster och bostäder hyrs eller säljs. Det betyder att precis som det är förbjudet att

diskriminera på ett gym, är det förbjudet för alla restauranger, butiker, frisörer och hotell att diskriminera. Det är också förbjudet att diskriminera när bostäder hyrs ut och när hus och lägenheter säljs. Försäljare på marknader och konserter får inte heller diskriminera.

Om du erbjuder eller säljer någonting privat, till exempel om du vill sälja en jacka och väljer en person framför en annan för att den till exempel är mer lik dig, så räknas inte det in under diskrimineringslagen.

Exempel:

- Edvin och hans partner släpps inte in på en restaurang på grund av deras sexuella läggning.

- Joana måste betala mer för att klippa sitt hår för att hon är tjej, trots att hon har en kort frisyr.
- Anton får inte köpa gymkort för att han har en funktionsnedsättning.
- Walids farbror får inte hyra en lägenhet för att hyresvärderna har fördomar mot personer med namn som låter arabiska.
- Danis mamma har det bästa CV:et men blir ändå inte kallad till intervju. Hon tror att hon blivit bortvald på grund av sitt namn, och att det handlar om diskriminering på grund av etnisk tillhörighet.
- Chefen får reda på att en annan anställd trakasserar Nico på hennes sommarjobb. Nu ligger det på chefen att utreda och se till att göra något åt situationen för att stoppa trakasserierna. Annars är det chefen som kan bli skyldig till diskriminering.

PÅ PRAKTIK OCH SOMMARJOBB

Du är skyddad mot diskriminering när du jobbar och när du söker jobb. Det gäller även sommarjobb, extrajobb och praktik.

Arbetsgivaren är den som äger företaget, fabriken, föreningen, affären, kiosken, restaurangen eller hotellet där du jobbar. Arbetsgivaren är den som har makten på platsen och alltså den som är ansvarig för att du inte ska diskrimineras på jobbet. Arbetsgivare får inte heller diskriminera de som söker jobb.

Tänk att arbetsgivaren – genom chefen – har ungefär samma ansvar som skolan och rektorn har för eleverna.

Exempel:

- Sasha får inte jobbet efter sin provanställning. Chefen säger att det är för att han inte är stresstålig, eftersom han har bibolär sjukdom.

VAD KAN DU GÖRA?

Är du medlem i ett fack? Kontakta facket! Exempel på fackföreningar: Hotell- och restaurangfacket, Kommunal, Byggnads, Vårdförbundet, Handels och Vision.

Om du inte är medlem i ett fack, eller om ditt fack inte verkar ha bra koll, ta kontakt med den antidiskrimineringsbyrå som ligger närmast dig.

Blev du inte kallad till intervju?

Ring arbetsgivaren och säg att du vill veta vilka erfarenheter och betyg de som blev kallade till intervju har i sina CV. Detta har du rätt till enligt diskrimineringslagen!

Kom ihåg att anmäla fort!

Tiden för att anmäla diskriminering i arbetslivet går ut snabbt.

SJUKVÅRD OCH SOCIALTJÄNST

Diskriminering är förbjuden inom hälsovård, sjukvård och socialtjänst.

Det här förbudet skyddar alla personer som på något sätt kommer i kontakt med sjukvården, psykiatrin och socialtjänsten. Till exempel skyddar det dig om du är på Barn- och ungdomspsykiatri (BUP), eller om du har kontakt med socialtjänsten.

Exempel:

- En läkare vill inte skriva ut medicin till Sam på grund av hans psykiska funktionsnedsättning.
- Personal på hemtjänsten vägrar att besöka Adas morfar. De säger att det är för att han inte pratar svenska.

BARNBIDRAG MED MERA

Diskriminering är förbjudet om du söker ersättning som barnbidrag, CSN (studiestöd), sjukpenning, föräldrapenning och liknande. Det gäller också för A-kassa.

Diskrimineringsförbudet gäller när beslut fattas, när ett ärende handläggs och när info och råd ges ut. Ett dåligt bemötande är också förbjudet.

Exempel:

- Adam ringer och berättar att han inte har fått studiebidraget till sitt konto. Personen på CSN tror inte på honom utan säger att han förmodligen har fått det, men att han bara är ung och har dålig koll på sina pengar.

LUMPEN

Diskriminering är förbjuden inom militär utbildning och det som brukar kallas "lumpen". Inom det här förbudet ryms alla situationer där någon mönstrar, skrivs in eller gör värn- eller civilplikt. Förbudet gäller för alla diskrimineringsgrunder förutom ålder.

Exempel:

- Alex blir utfryst av sina lumparkompisar på grund av hans sexuella läggning.

DET FINNS UNDANTAG MOT EN DEL AV FÖRBUDEN

I vissa fall är det tillåtet att särbehandla när det gäller ålder och kön.

Till exempel:

- Det är okej för en nattklubb att ha vissa åldersgränser.
- Det är tillåtet att ha ett skyddat boende bara för våldsutsatta kvinnor.
- Det kan krävas att vara 18 år för vissa jobb och praktikplatser.
- Det är tillåtet att ge olika vård om två patienter har olika behov på grund av deras kön.

Platser där lagen borde bli starkare

Om personer i offentlig anställning *bemöter* någon på ett diskriminerande sätt bryter de mot lagen. Detta gäller personer som jobbar inom myndigheter, i riksdagen, landsting och kommuner. Till exempel:

- En polis
- En som jobbar i tullen
- En domare
- En handläggare på Migrationsverket eller Skatteverket
- En politiker i riksdagen eller kommunen

VAD ÄR ETT DISKRIMINERANDE BEMÖTANDE?

Att bli bemött med en dålig attityd när du ber om råd, information eller vägledning av någon i en offentlig anställning, och att den dåliga attityden kan kopplas till någon diskrimineringsgrund.

Exempel:

- Du pratar i telefon med en myndighet, och personen där använder ett rasistiskt och kränkande språk mot dig.
- En handläggare är otrevlig mot dig, och säger något som visar förakt för personer med funktionsnedsättningar.

BARA BEMÖTANDET, INGA BESLUT

Förbudet handlar bara om bemötandet

och alltså bara om *hur* informationen eller råden ges, och inte vad personen i offentlig anställning faktiskt gör. Detta betyder att följande händelse är svår att anmäla som diskriminering:

- En polis kroppsvisiterar en ung svart kille och killen upplever att polisen har valt ut just honom eftersom han är svart.

Så länge polisen inte säger någonting som är rasistiskt eller uppträder på ett oprofessionellt sätt, så är detta svårt att komma åt med lagen så som den är idag.

I slutet av 2021 kom dock en statlig utredning där ett förslag är att beslut och åtgärder från polis och andra i offentlig anställning ska täckas av lagen. Myndigheter och föreningar har fått lämna synpunkter på förslaget. Nästa steg är att regeringen ska lämna ett färdigt förslag till riksdagen som politikerna får rösta ja eller nej till.

HAR DU BLIVIT BEMÖTT PÅ ETT DISKRIMINERANDE SÄTT AV NÅGON I OFFENTLIG ANSTÄLLNING?

- Anmäl till myndigheten där personen är anställd*
- Ta kontakt med en antidiskrimineringsbyrå vid minsta fundering.

*Om du blir utsatt för vad du tycker är ett diskriminerande beslut av polis kan du också anmäla det till JO, Justitieombudsmannen. Gå in på www.jo.se för att hitta anmälningsblankett.

Andra lagar kan användas!

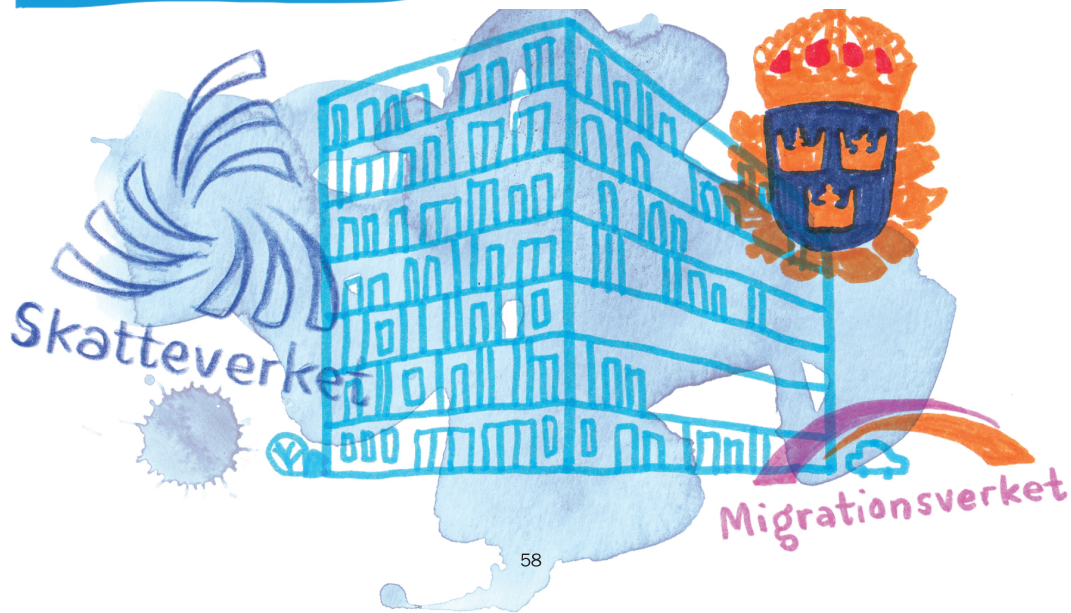
Det kan ibland gå att komma åt diskriminering av polis med hjälp av andra lagar än diskrimineringslagen. 2013 avslöjades att polisen i Skåne hade ett stort hemligt register över romer. Omkring 4 700 namn och personuppgifter hade polisen samlat i registret. En fjärdedel av dem var barn. Många bodde inte i Skåne och över 200 var redan döda. Många var helt ostraffade och hade aldrig misstänkts för brott. Men nästan alla var romer.

Organisationen Civil Rights Defenders (CRD) stämde staten genom att säga att polisen

brutit mot polisdatalagen. CRD gjorde en så kallad grupp talan där de representerade 11 romer vars namn fanns med i registret.

CRD vann mot staten. Äntligen kom domen som sa: Registret var etnisk diskriminering och det var olagligt. År 2017 fick alla vars namn fanns med i registret möjlighet att få skadestånd och upprättelse för den allvarliga kränkningen.

Om staten hade överklagat domen hade CRD gått vidare genom att använda sig av den Europeiska konventionen för de Mänskliga

Anmäla diskriminering

Var kan du anmäla diskriminering? Det korta svaret är till den antidiskrimineringsbyrå som finns närmast dig. Byrån kan ge dig råd och stöd i hur du ska göra och förklara hur till exempel en skolas ansvar ser ut.

Byråerna kan hjälpa till med olika saker. Till exempel om du blivit diskriminerad och vill ha stöd med att säga till, så kan en del byråer följa med för att prata med den som har makten på platsen där det har hänt. Det är inte vanligt, men det kan också hända att en byrå kan hjälpa dig att driva ditt ärende i domstol, om det är det som du vill göra.

På Malmö mot Diskriminering försöker vi först komma fram till en lösning med den som har makten på platsen, till exempel rektorn om det är på en skola diskrimineringen hänt. Men ibland går det inte att komma överens. Då kan domstolen vara en sista utväg för att försöka rätta till det som blivit fel. Då måste vi också ha tillräckligt med underlag eller bevis. Många fall skulle inte "hålla" i en domstol, till exempel på grund av brist på bevis. Då är det bättre att försöka jobba för en annan lösning.

DOMSTOL:

Om fallet drivs till domstol ska antidiskrimineringsbyrån lägga fram bevis som gör det möjligt att anta att personen som har anmält diskriminering har blivit diskriminerad.

När det är gjort måste den som är anklagad för diskriminering bevisa att den inte har diskriminerat. Om den anklagade inte lyckas med det döms den till att betala en diskrimineringsersättning till den som har blivit utsatt.

ETT FALL SOM MMD VANN I DOMSTOL:

En elev utsattes under flera år för trakasserier av andra elever kopplat till hennes etnicitet och kön. Hon hade slutat på skolan när hon med hjälp av MmD drev fallet till domstol, och vann.

Domen från tingsrätten säger att skolan inte gjorde en ordentlig utredning av trakasserierna. Den säger också att skolan inte gjorde nog för att få stopp på det som hände. Eftersom det var en kommunal skola var det kommunen som var huvudman och den som fick betala diskrimineringsersättning till eleven.

Pengar kan inte ta bort det som gjort ont eller rätta till det som gjorts fel. Men det kan ha betydelse att få ett erkännande av de som hade ansvaret när det hände och höra dem säga "Detta var inte okej. Skolan skulle ha gjort mer".

Så här säger eleven själv:
"Det var viktigt för mig att stå upp för mig själv en gång för alla."

Vänta inte!

Kontakta en antidiskrimineringsbyrå så snart du kan och orkar. Det tar tid för en byrå att gå igenom allt som har hänt och försöka samla bevis. Därför är chanserna bättre om det inte har gått så lång tid.

SMÅ IDEELLA FÖRENINGAR

Antidiskrimineringsbyråerna är ideella föreningar och vi behöver hela tiden jobba för att få ekonomiskt stöd för våra verksamheter. Det är viktigt för oss att kunna erbjuda gratis råd över telefon till människor som blivit utsatta för diskriminering.

MYNDIGHETEN DO

Det finns en myndighet som ansvarar för att diskrimineringslagen ska följas i Sverige. Det är DO, Diskrimineringsombudsmannen. Du kan anmäla diskriminering till DO på www.do.se
DO får in många anmälningar och de utreder inte alla. De ger besked till dig om de kommer utreda ditt ärende eller inte.

Samla bevis

Skriv ned vad som hänt så snart som möjligt efter du har varit med om en händelse som känns som diskriminering. Du kan till exempel skriva det i en dagbok. Det blir lättare att komma ihåg då, och lättare att bevisa det du har blivit utsatt för.

Några tips:

- Beskriv din upplevelse av diskrimineringen.
- Skriv ned så många detaljer som möjligt.
- Spara mail och sms där du har pratat om diskrimineringen med någon.

Har någon annan sett händelsen? Kanske din kompis? Eller en person som stått precis intill, men som du inte känner? Det kan vara ett bra vittne!

- Be om att få personens kontaktuppgifter.

NÄR DISKRIMINERING HAR HÄNT I SKOLAN

Det första steget är alltid att säga till en lärare eller rektor. Förhoppningsvis får du då hjälp. Men ibland är det inte alls så enkelt. Om du inte blir tagen på allvar när du berättar om diskriminering för rektorn, då kan det tyvärr vara nödvändigt att tänka på att samla bevis.

Tips:

- Be en till person följa med när du berättar.

- Maila läraren och rektorn så att det finns skriftligt. Spara alla mail.

Förutom att det kan kännas lättare att gå med en klasskamrat, betyder det också att det finns en till person som kan berätta att skolan fått veta vad som hänt den dagen som ni gick dit. När du mailar finns det underlag på exakt när skolan fick veta vad du varit med om.

HANDLAR DET OM NÄTHAT?

- Ta skärmdumpar på bilder och meddelande.

ÄR DET NÅGON SOM ARBETAR PÅ SKOLAN SOM DISKRIMINERAR?

- Spela in samtal.

Det är tillåtet att spela in ett samtal utan att berätta om det om du själv deltar i det. Både om du pratar med skolan på plats eller om du pratar i telefon.

Att sätta igång en inspelningsapparat och sen själv lämna rummet är olovlig avlyssning. Det är alltså bara tillåtet att spela in ett samtal så länge du är med i samtalet. Det vill säga så länge du är med i rummet eller om det är du som pratar i telefonen med någon.

Lagen backar dig

Erfarenheter av diskriminering kan leda till känslor av skuld eller skam. Det kan göra att en känner sig "obekväm med sig själv" som en elev uttryckte det i tankemolnet. Men skulden är ALDRIG hos den som har blivit utsatt.

Tänk om vi tillsammans kunde använda orättvisan som en trampolin. För att få kraft att gemensamt säga ifrån och protestera mot diskriminering. Det behövs fler unga människor som tar striden för rättigheter. Det är viktigt att ungas upplevelser kommer fram.

Om du känt dig orättvist behandlad är det DIN upplevelse som räknas. Berätta alltid för en närstående vuxen. En förälder, en lärare, eller en annan vuxen som du litar på. Det kan också vara skönt att snacka med vänner om vad som har hänt.

Kom ihåg - du har lagen på din sida.

Lagen är långt ifrån perfekt men den är ett verktyg som vi kan jobba med för att försöka rätta till den diskriminering som sker. Du som läser detta kan skapa förändring - både för dig och för andra - genom att säga ifrån och anmäla diskriminering.

Lista med lagar

LAGEN/REGELN KALLAS:

Diskrimineringslagen

Skollagen

Hyseslagen

Polisdatalagen

Straffskärpningsregeln

Hets mot folkgrupp

Olaga diskriminering

Sexuellt ofredande

Kränkande fotografering

Olovlig avlyssning

Förenta Nationernas (FN) Allmänna
förklaring om de mänskliga rättigheterna

Europarådets konvention om skydd för de
mänskliga rättigheterna (EKMR)

Europeiska Unionens (EU:s) stadga om de
grundläggande rättigheterna

SÖK PÅ:

Diskrimineringslag (2008:567)

Skollag (2010:800)

Jordabalk (1970:994), kapitel 12

Polisdatalag (2010:361)

29 kapitlet 2 § brottsbalken (1962:700)

16 kapitlet 8 § brottsbalken (1962:700)

16 kapitlet 9 § brottsbalken (1962:700)

6 kapitlet 10 § brottsbalken (1962:700)

6 kapitlet 6 a § brottsbalken (1962:700)

4 kapitlet 9 a § brottsbalken (1962:700)

TIPS!

Googla namnet på lagen. Kolla sen att
det är en trovärdig sida, till exempel
riksdagen.se

Det kan vara svårt att förstå lagtext.
Ofta kan ett litet ord göra stor skillnad i
hur lagen ska tolkas. Sådant hjälper vi gärna
till med på antidiskrimineringsbyråerna.

Malmö mot Diskriminering

Malmö mot Diskriminering, MmD, är en antidiskrimineringsbyrå.

“Anti” betyder emot och MmD jobbar för att motverka diskriminering. MmD är en ideell förening som finns till för dig som bor i södra, mellersta och nordöstra Skåne.

Juristerna på MmD är experter på diskrimineringslagen och kan ge råd till dig, helt gratis.

Ganska ofta ringer föräldrar till yngre barn som är oroliga för deras barns skull. Du som är ung kan också ta kontakt med oss direkt. Det går bra att maila, skicka DM eller ringa till oss.

Den här boken skrevs under projektet DiBU - Diskriminering mot Barn och Unga, som MmD drev år 2016-2019 med stöd från Avsfonden.

KONTAKTA OSS!

www.malmomotdiskriminering.se

040 636 51 40

radgivning@malmomotdiskriminering.se

[@malmo_mot_diskriminering](https://www.instagram.com/malmo_mot_diskriminering)

Antidiskrimineringsbyråer i landet!

Högst upp

Rättighetscentrum Norrbotten:

0920 25 99 85

rattighetscentrum.norbotten@sensus.se

Rättighetscentrum Västerbotten:

070 271 24 11

rattighetscentrum.vasterbotten@sensus.se

Mitten

Rättighetscentrum Dalarna:

070 497 78 04

rattighetscentrum.dalarna@sensus.se

Diskrimineringsbyrån Gävleborg:

070 793 09 71

gavleborg@diskriminering.org

Agera Värmland:

054 18 05 08

info@ageravarmland.se

Längst ned

Antidiskrimineringsbyrån Uppsala:

018 66 19 60

adu@sensus.se

Antidiskrimineringsbyrån Stockholm Norr:

072 083 54 24

kontakt@antidiskrimineringstockholm.se

ADB Stockholm Syd:

08 643 09 88

syd@adb-stockholm.org

Civil Rights Defenders Stockholm:

073 403 80 20

radgivning@crd.org

Diskrimineringsbyrån Humanitas (Sörmland och Västmanland):

016 13 23 25

info@humanitas.se

Örebro Rättighetscenter mot diskriminering:

019 18 40 18

info@rattighetscenter.se

Byrån mot diskriminering i Östergötland:

011 – 10 71 31

info@diskriminering.se

Antidiskrimineringsbyrån Trollhättan:

0520 834 53

info@adbfyrbodal.se

Antidiskrimineringsbyrån Väst:

073 856 44 00

radgivning@adbvast.se

Antidiskrimineringsbyrån Sydost (Kalmar):

073 314 33 26

info@adbsydost.se

Rättighetscentrum Halland:

035 17 77 69

radgivning.halland@abf.se

Antidiskrimineringsbyrån Norra Skåne:

042 28 48 45

info@adbnorraskane.se

Malmö mot Diskriminering:

040 636 51 40

info@malmomotdiskriminering.se

TIPS!

VILL DU VETA MER?

- Amanah – tillit mellan samfunden
amanah.se
- Black Archives Sweden – med afrosvenskars perspektiv blackarchivessweden.com/sv
- BOUJT – Barn- och ungdomsjour på Teckenspråk boujt.se
- Barnombudsmannen (BO) bo.se
- BRIS – Mina rättigheter bris.se/for-barn-och-unga/mina-rattigheter
- Diskrimineringsombudsmannen (DO) do.se
- FUB, För barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning fub.se
- Koll på lagen – vardagsjuridik för unga - kollpalagen.se
- NSPH, Nationell samverkan för psykisk hälsa nspn.se
- RFSL Ungdom [@rfslungdom](http://rfslungdom.se)
- Riksförbundet Attention attention.se
- Transammans - förbundet för transpersoner och närstående transammans.se

UR Play - urplay.se

- Dövas historia genom tiderna
- Islamofobi genom historien
- Min samiska historia
- Nathans judiska historia
- Romernas historia 1900-tal
- People of Color i Lund
- Scener ur Svenska hijabis
- Skolan och diagnosen

Behöver personalen på din skola läsa på?

Arneback & Jämtne: Att motverka rasism i förskolan och skolan (onlinekurs) - nok.se/kurser-och-event/alla-onlinekurser/

Antisemitism då och nu – SKMA och Forum för levande historia
antisemitismdaochnu.se

Bilders makt - Kunskapsbank om rasistiska stereotyper bildersmakt.se

Daniel Östlund: introduktion till Universal Design for Learning
youtube.com/watch?v=LOBrGTPxmxs

Pedagog Malmö Live – Likvärdighet och Samhälle pedagog.malmo.se

Raskortet (dokumentärfilm)
filmochskola.se/Filmer/R/Raskortet

SPSM – Stödmaterial och studiepaket
spsm.se/stod/stodmaterial

Verktysboken PraLin: praktiskt arbete med lika rättigheter i skolan
antidiskriminering uppsala.se/material

**Malmö
mot
Diskriminering**

